

Seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvo oikeudessa syyttäjien näkökulmasta

Riikka Kekki

06/2021

TIIVISTELMÄ

Tekijät: *Seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvo oikeudessa syyttäjien näkökulmasta*

Opinnäytetyön muoto: *tutkimuksellinen*

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Päivi Salminen

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tässä opinnäytetyössä esitetään syyttäjien näkökulmasta seksuaalirikosnäytteiden todistusteemoja ja näyttöarvoa osana seksuaalirikosten toteennäyttämistä oikeudessa. Opinnäytetyössä perehdytään myös seksuaalirikostutkimusten hyödyntämiseen jo esitutkintavaiheessa.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään seksuaalirikostutkimusten yleistä teoriaa, millaisia näytteitä seksuaalirikosten esitutkinnassa pyritään keräämään ja mitä näytteistä havainnoidaan, jotta todistusteema muodostuu. Viitekehyksessä painotetaan oikeuslääketieteellisiin artikkeleihin ja tutkimuksiin sekä lakiteksteihin. Poliisin toimivaltaan perehdytään vain lyhyesti viitekehyksessä. Viitekehyksessä perehdytään myös oikeuskäytäntöön tarkastelemalla tuomioita seksuaalirikoksista, joiden toteennäyttämässä on hyödynnetty seksuaalirikosnäytteiden tuloksia ja niistä saatuja lausuntoja.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena teemahaastatteluiden avulla. Aineistoa kerättiin haastattelemalla eri syyttäjäalueilta syyttäjiä, jotka ovat toimineet seksuaalirikosten parissa ja hyödyntäneet seksuaalirikosnäytteitä todistusaineistona. Suoritetut haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Saatua aineistoa käsiteltiin käyttäen apuna myös oikeusdogmatiikan oppeja. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda tietoa seksuaalirikosnäytteiden hyödyntämisestä poliisiorganisaation ulkopuolella ja näin parantaa niiden näyttöarvon ymmärrystä seksuaalirikostutkinnassa.

Tutkimuksessa selviää seksuaalirikosnäytteiden todistusteemojen moninaisuus ja näyttöarvo todistusteemojen suhteen. Tutkimuksessa kuitenkin selviää myös niin todistusteemojen kuin näyttöarvon riippuvaisuus yksittäisen tapauksen muista piirteistä tai todistusaineistosta. Seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvo saattaa vaihdella täysin mitättömästä lähes yksiselitteiseen totuuteen. Esitutkintavaiheessa seksuaalirikosnäytteiden hyödynnettävyys oli hyvin ymmärrettyä ja jo esitutkinnassa seksuaalirikosnäytteiden tuloksia pystytään käyttämään tutkinnan suuntaamiseen, mutta myös muun todistusaineiston hankkimiseen.

Sivumäärä: 32

Tarkastuskuukausi ja vuosi: kesäkuu 2021

Avainsanat: Seksuaalirikos, seksuaalirikostutkimukset, SERI-pakkaus, todistusteema, näyttöarvo

SISÄLLYS

1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimusongelma, -kysymykset ja tavoitteet.....	2
1.2 Aineistonkeruumenetelmät ja analyysi.....	2
1.3 Aikaisempi tutkimus.....	4
1.4 Aineiston luotettavuuden arviointi	5
2 Teoreettinen viitekehys	7
2.1 Seksuaalirikosnäytteet.....	7
2.2 Y-kromosomityypitys	8
2.3 Poliisin toimivalta seksuaalirikostutkimusten hyödyntämiseksi esitutkinnassa	8
2.4 Seksuaalirikostutkimukset oikeuskäytännössä	10
2.4.1 Pirkanmaan käräjäoikeus 02.04.2020 tuomio 20/113673	10
2.4.2 Helsingin käräjäoikeus 05.11.2018 tuomio 18/147930	11
2.4.3 Helsingin käräjäoikeus 07.07.2016 tuomio 16/129302 ja Helsingin hovioikeus 08.06.2017 tuomio 17/123244	12
2.4.4 Korkein oikeus 2019:55, 14.06.2019	14
3 Tutkimustulokset.....	14
3.1 Seksuaalirikosnäytteiden todistusteemat	14
3.2 Seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvo oikeudessa.....	16
3.2.1 Todennäköisyys näyttöarvon perustana	17
3.2.2 Näytteen taltiointi paikka näyttöarvoa arvioitaessa	17
3.2.3 Asianosaisten kertomuksien vaikutus näyttöarvoon	18
3.2.4 Muut näyttöarvoon vaikuttavat seikat	19
3.3 Seksuaalirikosnäytteet lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa	21
3.3.1 Seksuaalirikosnäytteet syyttömyyden tukena	22
3.4 Seksuaalirikostutkimuksien asema esitutkinnassa.....	23
4 Johtopäätökset	25
5 Pohdinta	27
5.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	28
5.2 Jatkotutkimusaiheita	29
LÄHTEET	30
LIITE 1: Haastatteluiden alustava kysymyspatteristo	32

1 JOHDANTO

Seksuaalirikosten tutkinnassa on monia haasteita, koska kyseessä on rikollisuuden laji, jonka paljastamista ja tapahtumien toteennäyttämistä varjostaa sekä aiheen arkaluonteisuus yhteiskunnassa, että myös yksilöön liitetty häpeä. Seksuaalirikokset tapahtuvat usein ilman silminnäkijöitä tai paikoissa, joista ei ole mahdollista saada valvontamateriaalia, kuten yksityiset asunnot. Tämän lisäksi seksuaalirikollisuuteen liittyy myös paljon ennakko-oletuksia ja -asenteita, jotka ovat asianomistajan puolesta puhuvia, mutta myös asianomistajaa vastaan. Näiden syiden vuoksi seksuaalirikosten esitutkinnassa kerätty todistusaineisto nojautuu hyvin paljon toisiinsa ja asianomistajan omaan kertomukseen. Seksuaalirikoksista kerätty todistusaineisto harvoin osoittaa välittömästi teon tai tekijän, vaan seksuaalirikosten todistusaineisto koostuu pääsääntöisesti välillisestä todistelusta.

Yksi seksuaalirikostutkinnassa hyödynnettävä menetelmä on seksuaalirikostutkimukset, joihin kuuluu myös niin sanottujen seksuaalirikosnäytteiden taltiointi. Seksuaalirikosnäytteet perustuvat pitkälle DNA-tunnisteen määrittämiseen ja näin tekijän tunnistamiseen. Seksuaalirikosnäytteiden hyödynnettävyys esitutkinnassa ja rikoksen toteennäyttämässä on laajaa, vaikka niiden todistusteemat ja näyttöarvo ovatkin hyvin vaihtelevia riippuen kyseisen tapauksen muista piirteistä ja muusta todistusaineistosta.

Tässä opinnäytetyössä perehdytään seksuaalirikosnäytteiden hyödyntämiseen oikeudessa. Opinnäytetyö on toteutettu syyttäjien näkökulmasta ja tutkimukseen on haastateltu useita seksuaalirikoksiin perehtyneitä ja niiden parissa työskenteleviä syyttäjiä. Tutkimuksessa on kartoitettu seksuaalirikosnäytteiden todistusteemojen moninaista kirjoa ja näyttöarvoon vaikuttavia seikkoja tuomalla esille syyttäjien kokemuksia ja tulkintaa aiheesta. Tutkimuksessa on myös paneuduttu tarvittava määrä seksuaalirikostutkimusten hyödyntämiseen poliisin esitutinnan aikana, vaikka tutkimus painottuu seksuaalirikosnäytteiden hyödyntämiseen tuomioistuimessa. Opinnäytetyö käsittelee viitekehysessään seksuaalirikostutkimusten teoriaa ja aiheeseen liittyvää oikeuskäytäntöä.

Aihe tähän opinnäytetyöhön on valittu monen eri syyn summana. Opinnäytetyössä yhdistyy monta tutkijan eri mielenkiinnon osa-aluetta, koska opinnäytetyössä käsitellään laintulkintaa, esitutkinnassa hankitun todistusaineiston hyödyntämistä oikeudessa, poliisin teknistä tutkintaa sekä haasteellisesti tutkittavaa rikollisuuden lajia. Opinnäytetyön näkökulma rajautui syyttäjien näkökulmaan, koska syyttäjät ammattikuntana ovat perehtyneitä opinnäytetyön aiheeseen, minkä lisäksi mielenkiinto syyttäjien työhön ja työnkuvaan suuntasivat opinnäytetyön rajausta. Opinnäytetyö olisi voitu suorittaa myös tuomarien näkökulmasta, mutta yhteistyö syyttäjien ja poliisien välillä ohjasi opinnäytetyön aiheen koskemaan vain syyttäjien näkökulmaa.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on lisätä poliisien ymmärrystä seksuaalirikostutkinnasta ja erityisesti seksuaalirikosnäytteiden hyödyntämisestä osana todistusaineistoa seksuaalirikoksia tutkittaessa tuomalla tietoa poliisiorganisaation ulkopuolelta poliisin hyödynnettäväksi. Lisäksi opinnäytetyön tarkoitus on antaa mahdollisuus parantaa poliisin ja syyttäjän yhteistyötä lisäämällä tietoisuutta esitutkinnassa selvitettävistä seikoista. Aiheesta tehdyt aiemmat tutkimukset ovat käsitelleet lähinnä seksuaalirikostutkimuksien teoriaa tai käytäntöjä eri viranomaisissa. Poliisiammattikorkeakoulussa on julkaistu seksuaalirikospakkauksen hyödyntämiseen perehtynyt opinnäytetyö, jossa käsiteltiin seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvoa oikeudessa vain lyhyesti ja suppeasti (Ekblom 2017).

1.1 Tutkimusongelma, -kysymykset ja tavoitteet

Tämä opinnäytetyö käsittelee seksuaalirikostutkinnan somaattisissa tutkimuksissa taltioitavien näytteiden hyödyntämistä todistusaineistona oikeudessa. Opinnäytetyö paneutuu viitekehyksen rajoissa seksuaalirikosnäytteisiin (SERI-näytteet) ja tutkimus käsittelee aihetta erityisesti syyttäjien näkökulmasta. Opinnäytetyön aiheesta rajautuu ulkopuolelle, tai mainitaan vain lyhyesti, esitutkinalliset toimenpiteet, sekä poliisin toimivaltaan liittyvät kysymykset.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

- Millaisia todistusteemoja seksuaalirikosnäytteillä on?
- Kuinka painava näyttöarvo seksuaalirikosnäytteillä on rikosten toteen näyttämässä oikeudessa?
- Millainen asema ja vaikutus seksuaalirikosnäytteillä on esitutkintavaiheessa?

Opinnäytetyön tavoitteena on välittää syyttäjien ja poliisin yhteistyön kannalta oleellista tietoa siitä, minkälaisia todisteena käytettäviä näytteitä esitutkinnassa olisi perusteltua hankkia. Opinnäytteellä pyritään myös lisäämään tietoa seksuaalirikosten tutkinnasta läpi esitutkinnan ensipartion toiminnasta syyttäjälle saattamiseen. Näin opinnäytetyön tarkoituksena on edistää seksuaalirikosten tarkoituksen mukaista tutkintaa poliisissa.

1.2 Aineistonkeruumenetelmät ja analyysi

Opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena teemahaastatteluita hyödyntäen. Saatua aineistoa on analysoitu tutkimuskysymysten mukaisesti ja analysoidessa on pyritty ymmärtämään aineistosta tutkimuskysymysten tavoitteita hyödyntäviä näkökulmia. Aineistoa on pyritty myös analysoimaan oikeusdogmaattisesti eli lainopillisesta näkökulmasta.

Laadullinen tutkimus on hyvin laaja käsite, koska se kattaa alleen runsaasti tulkinnallisia tutkimuskäytäntöjä. Laadullisella tutkimuksella ei ole omaa teoriaa, paradigmaa, eikä myöskään omia metodeja. Laadullisessa tutkimuksessa hyödynnettäviä metodeja kuitenkin ovat mm. havainnointi, tekstianalyysi, haastattelu ja litterointi. Näitä metodeja käytetään myös kvantitatiivisessa tutkimuksessa, mutta niistä saatua aineistoa tulkitaan eri tavalla. (Metsämuuronen 2001, 9–15.) Tämä opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena haastatteluiden avulla, koska opinnäytetyössä perehdytään tutkittavaan ilmiöön, jota ei voida mitata objektiivisin testeillä tai analysoida tilastotieteellisin keinoin. Näin ollen kvantitatiivinen tutkimus ei sovellu parhaiten tämän tutkimuksen tavoitteiden saavuttamiseen.

Tutkimusmetodiksi opinnäytetyössä on valittu haastattelu ja vielä tarkemmin teema- eli puolistrukturoitu haastattelu. Haastattelu metodina antaa hyvin laajat mahdollisuudet kerätä aineistoa tutkittavasta ilmiöstä. Puolistrukturoitu haastattelu perustuu tietyn aiheen tai teeman käsittelyyn haastattelun pohjana, mutta sille ei välttämättä ole määritelty tarkkarajaisia kysymyksiä, kysymysten järjestystä tai valmiita vastausvaihtoehtoja. Puolistrukturoitu haastattelu antaa mahdollisuuden esittää myös täydentäviä kysymyksiä haastateltaville, ohi varsinaisen kysymyspatteriston. Näin ymmärrys ilmiöstä on syvempää kuin esimerkiksi lomakehaastattelua tutkimusmetodina hyödynnettäessä. (Metsämuuronen 2001, 42–43; Hirsjärvi & Hurme 2011, 47–48.) Teemahaastatteluilla on pyritty saamaan tutkimukseen laaja-alainen näkökanta ja mahdollisuus ymmärtää haastateltavien näkemyksiä paremmin esittämällä täydentäviä ja tarkentavia kysymyksiä.

Haastateltavaksi tutkimukseen on valittu seitsemän (7) syyttäjää. Haastateltavien joukko on pyritty rajaamaan seksuaalirikoksiin erikoistuneisiin syyttäjiin, jotka ovat työssään hyödyntäneet seksuaalirikosnäytteitä todistusaineistona. Haastateltavien joukko koostui kokeneista syyttäjistä, jotka ovat työskennelleet seksuaali- ja väkivaltarikosten parissa viidestä vuodesta kahteenkymmeneen vuoteen. Syyttäjiä haastateltiin useilta eri syyttäjäalueilta ympäri Suomea. Haastateltavien antamia lausuntoja on tutkimuksessa esitetty anonymisti ja niin, ettei tutkimuksessa esitetystä kontekstista voida tunnistaa henkilöitä.

Haastattelut suoritettiin etäyhteyksien avulla, hyödyntäen Teams-yhteydenpitosovellusta. Osa haastatteluista tehtiin puhelimitse. Haastatteluissa kerätty nauhoitettu aineisto on litteroitu tekstimuotoiseksi ja analysoitu. Haastattelut litteroitiin haastateltavien sanojen mukaisesti, kuitenkin poistaen litteroinnista toistoa ja puhekielisyyttä. Litteroinneissa pyrittiin noudattamaan haastateltavien tarkoitusta poistamatta tai muuttamatta mitään. Haastatteluiden tallenteista muodostui noin 15 sivua litteroitua tekstiä Calibri-fonttia käyttäen koossa 11, joka jaettiin aihealueiden ja otsikoinnin mukaisesti analysointia varten. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kerätyn aineiston analysointi voidaan suorittaa monin eri metodein, eikä kvalitatiivisessa tutkimuksessa ole tiettyjä tai tarkkarajaisia analyysimetrodeja. Metodit voivat vaihdella tutkijan mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 136.) Aineisto

on tutkimuksessa pyritty analysoimaan objektiivisesti ja aineistoa on pyritty ymmärtämään tarkoitettulla tavalla.

Kvalitatiivisen tutkimuksen analyysimetodeissa on kuitenkin joitain samankaltaisuuksia keskenään. Tällaisia samankaltaisuuksia ovat analysoinnin alkaminen jo haastattelun aikana, aineiston sanallinen muoto, sekä teorian luominen aineiston pohjalta tai teorian vahvistaminen aineiston avulla. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 136–137). Tässä opinnäytetyössä on hyödynnetty aineiston tulkitsemista jo haastattelun aikana, jolloin jo haastattelussa on voitu varmistaa tulkinnan paikkansa pitävyyttä haastateltavalta ja täydentää ymmärrystä lisäkysymyksiin. Lisäksi haastatteluista saatu aineisto on litteroitu välittömästi haastattelun jälkeen ja litteroitu aineisto on luokiteltu teema-alueittain, sekä poistettu aineistosta aiheisiin liittymättömät asiat, puhekielisyys ja toistuvuudet. Näin aineistosta on saatu selkeä ja tiivistetty, jolloin sen tulkitseminen on osoittautunut helpommaksi ja luotettavammaksi. Litteroitu aineisto jaettiin tutkimuksen pääkysymyksiä mukaileviin osa-alueisiin sen perusteella, mitä aineiston osassa käsiteltiin. Osa-alueita olivat muun muassa todistusteemaan, näyttöarvoon ja esitutkintaan liittyvä tieto, sekä y-kromosomityypityksestä, että lapsiin kohdistuneista rikoksista saatu tieto. Aineistosta eroteltu osa saatettiin liittää kahteen tai useampaan osa-alueeseen, mikäli siinä ilmennyt tieto vastasi osa-alueiden kysymyksiin. Näin aineistoa oli helpompi analysoida tutkimuskysymyksiä ja otsikointia palvelevalla tavalla.

Aineistoa analysointiin hyödyntäen myös oikeusdogmatiikan oppeja. Oikeusdogmatiikka eli lainoppi on määritelty olevan sillä hetkellä voimassa olevan lainsäädännön tulkintaa ja johdonmukaista järjestämistä, eli systematisointia. Lainopin metodeiksi voidaan määritellä oikeuslähde-, tulkinta- ja argumentaatio-opit, joiden avulla lakitekstin tulkinnallisia ongelmakohtia pyritään ratkaisemaan ja soveltamaan. (Määttä & Paso 2019, 7-8). Lainopin tarkoitus on siis aiempia ratkaisuja hyödyntäen tehdä uusia tulkintoja ja perustella niitä, ja näin soveltaa lakitekstejä käytännössä uusiin erilaisiin tapauksiin. Tässä opinnäytetyössä on pyritty ymmärtämään lainopin menetelmiä hyödyntäen oikeustapausten ratkaisuja ja tutkimuksessa kerättyä aineistoa, jotta aineistosta tehdyt tulkinnat ja johtopäätökset olisivat lainopillisesti oikein.

1.3 Aikaisempi tutkimus

Seksuaalirikostutkimuksiin liittyvää aikaisempaa tutkimusta on löydettävissä huomattava määrä. Tätä opinnäytetyötä varten kartoitettu aiheita käsittelevä aikaisempi tutkimus kuitenkin kattoi lähinnä seksuaalirikostutkimusten ja -näytteiden teoriaa, suorittamista, taltiointia tai niiden hyödyntämistä käytännössä eri viranomaisissa. Tutkimusta löytyi myös yleisesti seksuaalirikoksista ja niiden tutkinnasta, joka sivusi myös seksuaalirikostutkimuksia aiheena. Aiheesta on julkaistu tutkimuksia myös valtioneuvoston tasoisina selvityksinä, kuten Monica Fagerlundin ja Virve-Maria Toivosen tutkimus *Rikosprosessin kesto lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa* (2021). Tämän lisäksi sek-

suaalirikoksiin liittyviä artikkeleita on useita, joita on myös hyödynnetty tässä opinnäytetyössä viitekehyksen rakentamiseen. Esimerkkinä tällaisesta artikkelista on julkaistu lääketieteellisessä *Duodecim*-lehdessä, Leila Unkila-Kallion ja Elina Vuori-Holopaisen *Naispuolisen seksuaalirikosuhrin somaattinen tutkimus* (2016).

Poliisiammattikorkeakoulussa seksuaalirikostutkimuksista on tehty muutamia opinnäytetöitä. Näistä aikaisemmista opinnäytetöistä osa antoi ohjeistusta ja valmiuksia seksuaalirikoksien tutkintaan ja seksuaalirikostutkimusten suorittamiseen käytännössä. Osa kyseisistä opinnäytetöistä keskittyi poliisin ja terveydenhuollon yhteistyöhön seksuaalirikostutkimusten osalta.

Aiemmasta tutkimuksesta tässä opinnäytetyössä nostetaan esille Katarina Ekblomin opinnäytetyö *Poliisiammattikorkeakoulusta: Näkökulmia seksuaalirikostutkimuspakkauksen näyttöarvoon tutkinnassa ja oikeudessa* (2017). Tämä opinnäytetyö käsitteli hyvin laajasti seksuaalirikospakkauksen teoriaa ja hyödyntämistä seksuaalirikosten tutkinnassa, kuten myös seksuaalirikosten taustaa esimerkiksi tilastoja hyödyntämällä. Ekblom käsitteli opinnäytetyössään myös seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvoa oikeudessa ja opinnäytetyötä varten Ekblom haastatteli kaksi syyttäjää aihetta koskien (Ekblom 2017, 34-35).

Ekblomin opinnäytetyössä seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvoa oikeudessa käsiteltiin kuitenkin vain hyvin lyhyesti ja syventymättä tai analysoimatta aihetta enempää. Siksi tässä opinnäytetyössä perehdytään seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvoon monialaisemmin ja yksityiskohtaisemmin. Tässä opinnäytetyössä tietoa on pyritty syventämään etsimällä siitä useita eri näkökulmia ja yksityiskohtia. Tähän opinnäytetyöhön on valittu näkökulmaksi erityisesti syyttäjien arviot ja tulkinta seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvosta oikeuskäytännön ja ammatillisen perehtyneisyyden pohjalta. Tästä syystä tämä tutkimus poikkeaa Ekblomin opinnäytetyöstä, joka käsitteli seksuaalirikospakkausta ja sen hyödyntämistä todisteena hyvin laajasti monista eri näkökulmista paneutuen myös seksuaalirikostutkimusten teoriaan ja hyödyntämiseen esitutkinnassa. (Ekblom, 2017.)

1.4 Aineiston luotettavuuden arviointi

Opinnäytetyöhön haastateltiin 7 eri syyttäjää, joilla kaikilla oli laaja ja pitkä, jopa kymmenien vuosien työkokemus seksuaalirikosten parissa. Syyttäjää haastateltiin useilta eri syyttäjälueilta ja kaupungeista koko maasta. Syyttäjät olivat seksuaalirikosten tai väkivaltarikosten erikoissyyttäjiä, seksuaalirikoksiin painottuneita ja myös esimiestehtävissä toimivia syyttäjiä. Syyttäjät myös kuvasivat työnkuvaansa monipuoliseksi ja useat syyttäjät olivat toimineet työssään niin aikuisten välisissä kuin myös lapsiin kohdistuneissa rikosasioissa. Haastateltavia haettiin vapaaehtoisen ilmoittautumisen kautta ja kaikki syyttäjät vaikuttivat motivoituneilta ja halukkailta kertomaan työstään ja tiedoistaan.

Haastattelut toteutettiin hyödyntämällä mahdollisuuksien mukaan avointa kerrontaa ja oma-aloitteista aiheen läpikäyntiä, eikä haastateltaviin pyritty vaikuttamaan tai johdattelemaan haastattelun kulkua tarpeettomasti. Haastatteluilla oli lyhyt, avoimista kysymyksistä koostuva kysymyspatteristo, joka toimitettiin haastateltaville ennen haastattelua, jotta he pystyivät perehtymään siihen ja valmistautumaan haastatteluun. Kysymyspatteristo on liitetty tähän opinnäytetyöhön liitteeksi.

Haastatteluissa esitetyt esimerkkitapaukset perustuvat syyttäjien omiin oikeustapauksiin tai jäljittelevät tyypillisiä oikeustapauksia seksuaalirikoksista. Koska kaikilla syyttäjillä oli huomattava työkokemus seksuaalirikoksista, ei ole syytä epäillä esimerkkien totuudenmukaisuutta tai paikansapitävyyttä. Ei ole myöskään syytä olettaa esimerkkien olevan liioiteltuja tai vähäteltyjä verrattuna todelliseen oikeuskäytäntöön.

Opinnäytetyöhön kerätty oikeuskäytäntö ja oikeustapaukset, joita myöhemmin käydään tässä opinnäytetyössä tarkemmin läpi kappaleessa 2.4, on pyydetty osittain haastateltavilta syyttäjiltä, mutta etsitty myös julkisen median kautta. Asiakirjat, joihin oikeuskäytäntö perustuu, on tilattu rikosasiaa käsitelleeltä tuomioistuimelta. Asiakirjoista tilattiin vain tuomiot, eikä oikeuskäytäntöön perehtymisen osalta tutkittu esitutkimateriaalia. Korkeimman oikeuden ratkaisut on luettu julkisista, luotettavista lähteistä. Oikeuskäytäntö on rajattu koskemaan vain rikosasioita, joissa seksuaalirikosnäytteitä on käsitelty tuomion tai päätöksen perusteena. Oikeuskäytäntöä on hankittu koko maasta ja monista eri kaupungeista. Oikeuskäytännössä on pyritty kokoamaan mahdollisuuksien mukaan monipuolinen ja laaja käsitys seksuaalirikosnäytteiden vaikutuksesta rikoksen toteennäyttämiseksi ja siksi oikeuskäytäntöön on pyritty löytämään sekä tavanomaisia että tavanomaisesta poikkeavia rikostapauksia. Laajaa oikeuskäytännön läpikäymistä ei kuitenkaan ole voitu tämän opinnäytetyön puitteissa suorittaa, koska oikeuskäytännön laaja läpikäyminen ei ole tarpeenmukaista opinnäytetyön tutkimuksen kannalta. Lisäksi tämä opinnäytetyö on julkinen ja perustuu julkiseen materiaaliin ja asiakirjoihin. Tämän vuoksi opinnäytetyön ulkopuolelle jää salassa pidettäviksi julistetut oikeustapaukset, joten esimerkiksi lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia tässä opinnäytetyössä ei käsitellä kuin vain lyhyesti. Oikeustapauksia on käsitelty tässä opinnäytetyössä vain muutamia esimerkin kaltaisia tapauksia, joiden perusteella ei olla pystytty havainnoimaan tarkkaa yleistä oikeuskäytännön linjaa. Oikeustapausten joukossa on tapauksia eri oikeusasteista ja on huomioitava alempien oikeusasteiden ratkaisujen heikompi painoarvo oikeuskäytännössä, verrattane korkeimman oikeuden ratkaisuihin, joilla on suora oikeuskäytäntöä ohjaava vaikutus.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Suomen laissa seksuaalirikokset ovat lueteltu rikoslain (RL 39/1889) 20 luvussa. Luvussa on lueteltu yhteensä 11 eri rikosnimikettä törkeine tekomuotoineen. Seksuaalirikos on rikoslaisissa tunnusmerkistöllä määritelty seksuaalinen teko, joka on omiaan loukkaamaan toisen henkilön itsemääräämisoikeutta. Osassa tunnusmerkistöistä perusteena on myös asianomistajan ikä ja lapsen normaaliin kehitykseen häiritsevästi vaikuttaminen. Rikoslain seksuaalirikoksia käsittelevässä luvussa on useita pykäläitä, joissa asianomistajan ikä on määritelty osaksi rikoksen tunnusmerkistöä. Tällaisia pykäläitä ovat mm. seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 540/2011, 20:6), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja sen törkeä tekomuoto (RL 540/2011, 20:6, 7) ja törkeä lapsen raiskaus (RL 540/2011, 20:7 b). Lapsen yleisenä suojaikärajana seksuaalirikoksissa pidetään 16 vuoden ikää, jonka lisäksi laissa on säädetty tästä pääsäännöstä poikkeavaa sääntelyä, joka suojaa lasta täysi-ikäisyyteen saakka. Tällainen poikkeussääntely koskee lapsen riippuvaisuus- tai läheissuhdetta tekijää kohtaan. Monissa rikosnimikkeissä ikärajaerottelua ei olla tehty, vaan asianomistajan ikä ei vaikuta tunnusmerkistön täyttymiseen. (RL 39/1889.)

Lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa ei lainsäädännössä myöskään ole tiettyjä vaatimuksia tunnusmerkistön täyttymiseen, kuten täysi-ikäisten kohdalla tunnusmerkistö voi vaatia teossa käytettäväksi väkivaltaa tai sen uhkaa taikka uhrin puolustuskyvyttöntä tilaa. Tunnusmerkistön täyttymistä arvioitaessa tulee usein lapsiin kohdistuneissa teoissa huomioitavaksi, onko teko ollut omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, sekä lapsen ikä tekohetkellä. (RL 39/1889.)

Kun kyseessä on seksuaalirikos, oli kyseessä suojaikärajan alle jäävä tai täysi-ikäinen asianomistaja, suoritetaan asianomistajalle seksuaalirikostutkimus, johon sisältyy haastattelun ja vammojen dokumentoinnin lisäksi myös somaattisia tutkimuksia ja seksuaalirikosnäytteiden taltiointi (Unkila-Kallio & Vuori-Holopainen 2016, 159).

2.1 Seksuaalirikosnäytteet

Seksuaalirikosnäytteiden taltioinnin suorittaa lääkäri. Tutkimuksissa pyritään taltioimaan näytteitä rikoksen uhrin iholta, suusta ja genitaalialueelta. Taltioitavia näytteitä ovat sylki-, epiteelisolu-, siemenneste-, erite-, ja muut DNA-tahranäytteet. Seksuaalirikosnäytteiden taltiointi voidaan suorittaa seitsemänkin vuorokauden kuluttua tapahtumahetkestä, mutta näytteiden taltioinnin onnistumisen varmistamiseksi, tulisi tutkimukset suorittaa viimeistään kolmen vuorokauden sisällä tapahtumahetkestä. Taltioitavat näytteet häviävät nopeitten uhrin iholta, jossa tahrat ovat alltiita hankaukselle, kosteudelle ja valolle. Esimerkiksi siittiöt häviävät iholta jo 1–2 vuorokaudessa. DNA:han perustuvat näytteet säilyvät parhaiten kehon onkaloissa, kuten peräsuoleissa tai naisen sisäisissä sukupuolielimissä, joista hyödynnettäviä näytteitä voidaan taltioida jopa viikonkin jälkeen tapahtumahet-

kestä. Taltioitavien näytteiden säilymiseen vaikuttavat myös erilaiset muut seikat, kuten uhrin pesytyminen ja elämäntavat. (Suttipasi 2019; Casey & Domijan & MacNeill 2017; viitattu artikkelissa Korjamo 2020; Joki-Erkkilä 2014, 35.)

Seksuaalirikostutkimuksissa taltioidaan myös uhrin päällä olleet vaatteet yksitellen mahdollisia tutkimuksia varten, jotta niistä mahdollisesti löydettävät jäljet tekijästä voidaan taltioida ja analysoida. Mikäli seksuaalirikosta on seurannut uhrin raskaus, voidaan raskaudenkeskeytyksessä taltioida raskausmateriaaleja hyödynnettäväksi esitutkinnassa. (Unkila-Kallio & Vuori-Holopainen 2016, 161.)

2.2 Y-kromosomityypitys

Y-kromosomityypitystä hyödynnetään seksuaalirikosten tutkinnassa rajaavana elementtinä usean rikoksesta epäillyn joukosta. Y-kromosomityyppiä ei rekisteröidä henkilöiltä, joten sen avulla ei voida hakea rikoksesta epäiltyjä, vaan y-kromosomityyppiä hyödyntämällä pystytään rajaamaan jo olemassa olevaa epäiltyjen joukkoa. Mikäli y-kromosomityyppi ei sovi henkilölle, on tämä varma näyttö siitä, ettei löydetty DNA ole kyseisen henkilön. (Hemmer 2021.)

Y-kromosomityyppi on y-kromosomista eli miesperäisestä DNA:sta seulottu DNA-määritys. Y-kromosomityypitys perustuu y-kromosomista määriteltyihin 23 DNA-alueeseen ja niiden vertaamiseen. Y-kromosomityyppi on DNA-tunnistetta epävarmempi tapa tunnistaa henkilöitä, koska y-kromosomityyppi ei ole yksilöivä, vaan se periytyy suvun mieslinjassa samanlaisena. Näin esimerkiksi veljeksillä tai isällä ja pojalla on sama y-kromosomityyppi. Y-kromosomityypitys on kuitenkin DNA-tunnisteen määrittämistä herkempi menetelmä, eli pienemmästä määrästä soluja pystytään määrittämään Y-kromosomityyppi. Naisperäisessä DNA-näytteessä ei ole y-kromosomia, eli naispuoliselta henkilöltä ei voida määrittellä y-kromosomityyppiä. (Hemmer 2021.)

Y-kromosomityypitystä hyödynnetään seksuaalirikostutkimuksessa miesperäisen DNA:n toteamiseksi. Y-kromosomityyppi voidaan pystyä toteamaan, vaikka epäillyn henkilön DNA-tunnistetta ei pystyttäisikään määrittämään näytteestä. Tämä voi johtua asianomistajan ja epäillyn sekoitustuloksesta, jossa asianomistajan DNA peittää alleen epäillyn DNA-tunnisteen tai DNA:ta on taltioidussa näytteessä liian vähän DNA-tunnisteen määrittämiseksi. Y-kromosomityypitystä ei siis aina käytetä siksi, ettei näytteestä saada määritettyä DNA-tunnistetta, vaan miesperäisen DNA:n eli y-kromosomityypin erottelemiseksi ja toteamiseksi. (Hemmer 2021.)

2.3 Poliisin toimivalta seksuaalirikostutkimusten hyödyntämiseksi esitutkinnassa

Julkisuuslain (JulKL 1999/620) nojalla viranomaisen asiakirjat, jotka sisältävät henkilön terveystietoja, ovat salassa pidettäviä (JulKL 6:24). Näin ollen myös lääkärin laatima lausunto seksuaalirikostutkimuksesta on salassa pidettävää materiaalia. Tämän johdosta seksuaalirikostutkimusten suorit-

tamiseen ja lääkärinlausunnon hyödyntämiseen esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä tarvitaan asianomistajan suostumus. Tähän vaatimukseen tekee kuitenkin poikkeuksen oikeudenkäymiskaaren 17. luvun 14 §, jossa määrätään, että niin sanotuissa ylitörkeissä rikoksissa, eli rikoksissa, joista ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, voidaan murtaa lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattilaisen oikeus kieltäytyä todistamasta. Tämä tarkoittaa, että tällöin seksuaalirikostutkimuksen lausuntoa voidaan hyödyntää todisteena ilman asianomistajan suostumusta (Laitinen & Metsäpelto ym. 2014, 44-45).

Epäillyn kohdalla seksuaalirikostutkimukset ovat pakkokeinolain (PKL 806/2011) alaisia tutkinnallisia toimenpiteitä. Seksuaalirikostutkimukset kuuluvat henkilönkatsastuksen piiriin, kuten pakkokeinolaisissa määritellään: *”Henkilönkatsastus, joka käsittää katsastettavan kehon tarkastamisen, verinäytteen tai muun näytteen ottamisen taikka muun kehoon kohdistuvan tutkimuksen”* (PKL 8:30). Toisin kuin henkilöntarkastus käsittää vain tarkastettavan henkilön vaatteet, taskut ja mukana olevat tavarat, sekä laukut, reput ja muut kantovälineet, henkilönkatsastus keskittyy kohdehenkilön kehon tutkimiseen (Lönroth & Saukonieni ym. 2014, 281-282).

Henkilönkatsastuksen edellytykset pätevät myös seksuaalirikostutkimusten osalta ja henkilönkatsastuksen osalta on edellytykset luontevinta jaotella kolmeen. Henkilönkatsastuksen ensimmäinen edellytys liittyy kyseessä olevaan rikokseen. Henkilönkatsastus edellyttää tiettyä rikosnimikettä tai rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Seksuaalirikoksista vain kaksi eivät täytä tätä edellytystä: seksuaalinen ahdistelu ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö. (Lönroth & Saukonieni ym. 2014, 285; RL 509/2014 20:5 a; RL 384/2015 20:8; PKL 8:32.)

Toinen edellytys liittyy toimenpiteen perusteeseen. Henkilönkatsastus voidaan suorittaa, kun toimenpiteellä voidaan olettaa löytyvän takavarikoitava esine, omaisuus, asiakirja tai tieto, vakuustakavarikkoon määrättävä omaisuus tai seikka, jolla voi olla merkitystä esitutkinnan kannalta. (PKL 8:32.)

Kolmas edellytys liittyy epäiltyyn henkilöön. Henkilöä tulee epäillä rikoksesta todennäköisin syin, tai vähintään tätä on syytä epäillä rikoksesta ja erittäin pätevin perustein on syytä olettaa, että henkilönkatsastuksella löytyisi jokin edellisessä kappaleessa mainituista esitutkinnassa hyödynnettävistä esineistä tai asioista. Henkilönkatsastus voidaan suorittaa myös tietyin edellytyksin henkilölle, jota ei epäillä rikoksesta. Tämä edellyttää, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on 4 vuotta vankeutta, joka täyttyy useissa seksuaalirikoksissa. Pakkokeinolain vaatima 4 vuoden ankarin rangaistus jää seksuaalirikoksissa täyttymättä rikosnimikkeissä pakottaminen seksuaaliseen tekoon (RL 560/1998 20:4), seksuaalinen ahdistelu (RL 509/2014 20:5a), seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (RL 384/2015 20:8), seksuaalipalveluiden ostaminen nuorelta (RL 743/2006

20:8a), lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin (RL 540/2011 20:8b), sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen (RL 540/2011 20:8c) ja paritus (RL 563/1998 20:9). (Lönroth & Saukoniemi ym. 2014, 285; PKL 8:32.) Tämä tarkoittaa myös sitä, ettei seksuaalirikostutkimuksia voida suorittaa asianomistajalle, mikäli asianomistaja ei itse siihen suostu. Tapauksissa, joissa rangaistusraja ei täyty, henkilönkatsastus voidaan kuitenkin suorittaa sellaiselle henkilölle, joka on itse suostuvainen toimenpiteen suorittamiseen ja tulosten hyödyntämiseen esitutkinnassa ja rikosprosessissa.

2.4 Seksuaalirikostutkimukset oikeuskäytännössä

Tässä opinnäytetyössä käydään läpi vain muutamia seksuaalirikostapauksia, koska seksuaalirikoksiin liittyvät julkisuuskäytännöt vaihtelevat huomattavasti riippuen tuomioistuimesta, mutta myös rikoksen laadusta ja tapauksen yksityiskohdista. Oikeustapauksia on kuitenkin kerätty tähän opinnäytetyöhön mahdollisimman monialaisesti eri oikeusasteilta ja alueilta. Oikeuskäytäntöön perehtymisessä on myös pyritty syventymään yksityiskohdiltaan erilaisiin seksuaalirikostapauksiin ja seksuaalirikosnäytteiden monipuoliseen tulkintaan oikeudessa.

Opinnäytetyössä esitettyjen tapausten tietojen lähteenä on julkiset asiakirjat, eikä opinnäytetyössä käsitellä salassa pidettävää materiaalia.

2.4.1 Pirkanmaan käräjäoikeus 02.04.2020 tuomio 20/113673

Tapauksessa rikosnimikkeenä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen raiskaus. Tuomiossa käsiteltiin lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä sen osalta, kun rikoksesta epäilty A oli lähestynyt 14–15 –vuotiasta asianomistaja B:tä sosiaalisessa mediassa viestein. Kaksikon viesteissä oli ilmennyt seksuaalissävytteistä keskustelua A:n toimesta, ja A oli lähettänyt B:lle yhden tai useamman kuvan sukupuolielimestään. (Pirkanmaan käräjäoikeus 20/113673, 5.)

Pirkanmaan käräjäoikeus katsoi A:n lähettämät viestit ja kuvat seksuaaliseksi teoksi ja A:n syöllistyneen tällä toiminnalla lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, koska B oli tekohetkellä alle 16-vuotias, A:n ja B:n välinen ikäero on ollut suuri. Käräjäoikeus katsoi, että teko oli omiaan aiheuttamaan vahinkoa B:n kehitykselle. Tekohetkellä A oli ollut 41-vuotias ja asianomistaja B oli ollut 15-vuotias. (Pirkanmaan käräjäoikeus 20/113673, 2, 5.)

Toisena rikosnimikkeenä tapauksessa oli törkeä lapsen raiskaus, jonka suhteen rikoksesta epäilty A kertoi tapahtumista poikkeavasti asianomistajan kertomukseen nähden. Asianomistaja B kertoi, että A oli saapunut asunnolle pyytämättä ja B oli vastustellut A:n asuntoon tuloa. A oli suudellut B:tä asunnon makuuhuoneessa pitäen kiinni B:n kaulasta. A oli yrittänyt työntää sukupuolielimensä B:n suuhun, ja he olivat myös olleet vaginaalisessa yhdynnässä useita kertoja. B oli yrittänyt vastustella potkimalla A:n toimia. (Pirkanmaan käräjäoikeus 20/113673, 6.) Rikoksesta epäilty A sen

sijaan kertoi, että B olisi ollut aloitteellinen seksuaaliseen kanssakäymiseen ja että A olisi tyydyttänyt itseään saaden siemensyöksyn, jonka vuoksi A:n DNA-tunnistetta löytyi asianomistajasta. A kiisti sukupuoliyhteyden tapahtuneen B:n kanssa. (Pirkanmaan käräjäoikeus 20/113673, 9.)

Tapauksen todistelussa törkeään lapsenraiskaukseen oli käytetty myös seksuaalirikosnäytteitä. B oli toimitettu pian tapahtuneen jälkeen seksuaalirikostutkimuksiin, joten B:stä taltioidut näytteet olivat onnistuneita ja vertailukelpoisia. Näytteistä pystyttiin erottamaan A:n DNA-tunniste, sekä tämän siemennestettä ja siittiöitä B:n sukupuolielimistä, peräaukosta, sekä suunalueelta. Taltiointipaikat vastasivat B:n kertomusta tapahtuneesta. A:n DNA-tunniste löydettiin myös B:n vasemmasta kädestä kynsienalusnäytteestä. Käräjäoikeus katsoi, että kyseinen näyte osoittaa A:n kertomusta, siemennesteen päätyemisestä B:n ruumiin onkaloihin B:n käsien kautta, vastaan, koska löydös tehtiin vain vasemmasta kädestä, eikä kummastakin. Käräjäoikeus piti A:n vaihtoehtoista kertomusta tapahtuneesta muiltakin osin epäuskottavana. Yhdessä seksuaalirikosnäytteiden ja B:n sukupuolielinten vammojen arvioinnin katsottiin olevan vahva näyttö tapahtuneesta sukupuoliyhteydestä. (Pirkanmaan käräjäoikeus 20/113673, 7-8.)

Asianomistaja B:stä löytyi lääkärin tutkimuksessa myös muita B:n kertomukseen yhteneviä vammoja tapahtumaan liittyvästä väkivallasta, joten käräjäoikeus katsoi A:n syyllistyneen törkeään lapsen raiskaukseen (Pirkanmaan käräjäoikeus 20/113673, 8, 12).

2.4.2 Helsingin käräjäoikeus 05.11.2018 tuomio 18/147930

Tapauksessa rikosnimikkeenä raiskaus. Rikoksesta epäilty oli tavannut ravintolassa vietetyn illan yhteydessä asianomistajan, jonka hotellihuoneeseen epäilty oli illanvieton jälkeen jäänyt yöpymään. Asianomistaja oli herännyt aamulla siihen, että epäilty oli vaginaalisessa sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. Yhdyntä oli ollut suojaamatonta ja asianomistaja tiedottomassa tilassa ja näin kyvytön puolustamaan itseään. (Helsingin käräjäoikeus 18/147930, 1-2.)

Tapauksessa rikoksesta epäilty kiisti tavanneensa asianomistajan tai sukupuoliyhteyden tapahtuneen tämän kanssa. Epäilty kertoi kuitenkin, että mikäli sukupuoliyhteys oli tapahtunut, hän ei pitänyt mahdollisena, että se oli asianomistajan tahdon vastainen. Asianomistajan sukupuolielimestä taltioiduista näytteistä oli tehty y-kromosomityypistys, jonka perusteella todettiin asianomistajasta löytyneen ja epäillyn y-kromosomityypin vastaavan toisiaan. Keskusrikospoliisin laboratorion lausunnossa todettiin, että kyseinen y-kromosomityypin yleisyys suomalaisessa miesväestössä on noin 0,6 prosenttia. Koska y-kromosomityyppi ei voi yksilöidä tiettyä henkilöä, vaan kyse on huomattavasti suuremmasta todennäköisyydestä, että vastaava y-kromosomityyppi on jollain toisella henkilöllä, ei seksuaalirikosnäytteillä pystytty oikeudessa todistamaan, että juuri rikoksesta epäillyn DNA-tunniste oli löytynyt asianomistajan sukupuolielimestä. (Helsingin käräjäoikeus 18/147930, 3, 8.)

Tapahtuneesta ei ollut suoraa näyttöä, kuten silminnäkijöitä, vaan todistelu nojasi lähes ainoastaan asianomistajan kertomukseen. Oikeus katsoi, ettei syyksi lukemista voinut perustaa ainoastaan asianomistajan omaan kertomukseen tapahtuneesta tai siihen, että asianomistajan kertomus oli uskottavampi kuin epäillyn kertomus. Käräjäoikeus kuitenkin katsoi, että asiassa esille tuotu välillinen todistelu tuki asianomistajan kertomusta. Välilliseen todisteluun kuului henkilötodistelu asianomistajan käytöksestä tapahtuneen jälkeen ja asianomistajan halukkuus selvittää asia ja myötävaikuttaa rikoksen tutkintaa. Käräjäoikeus katsoi vahvana välillisenä näyttönä myös seksuaalirikosnäytteistä määritellyn y-kromosomityypin. Kuten käräjäoikeuden johtopäätöksessä todetaan: ”Y-kromosomityypitystulos, jonka oikeellisuutta vastaajakaan ei ole kyseenalaistanut ja joka yhdessä asianomistajan kertomuksen kanssa muodostaa käräjäoikeuden mielestä hyvin vahvan näytön emätinyhdyntä tapahtumisesta asianomistajan kertomuksesta ilmenevänä ajankohtana.” (Helsingin käräjäoikeus 18/147930, 8-11.)

Käräjäoikeus katsoi oikeudessa näytetyn toteen tapahtumankulun, joka täyttää raiskauksen tunnusmerkistön ja näin oikeus katsoi rikoksesta epäillyn syyllistyneen asiassa raiskaukseen (Helsingin käräjäoikeus 18/147930, s. 11). Helsingin hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota (Helsingin hovioikeus 19/147453, 2-3).

2.4.3 Helsingin käräjäoikeus 07.07.2016 tuomio 16/129302 ja Helsingin hovioikeus 08.06.2017 tuomio 17/123244

Tapauksessa rikosnimikkeenä törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Tapauksessa kaksi miestä ja kolme tyttöä olivat viettäneet iltaa helsinkiläisessä asunnossa. Illan aikana seurue oli nauttinut alkoholia, sekä kannabista. Aamuyöllä seurueen mentyä jo nukkumaan, rikoksesta epäilty mies A oli tullut 15-vuotiaan asianomistajan viereen nukkumaan, kosketellut tämän rintoja ja sukupuolielintä ja riisunut asianomistajan housut. Epäilty A oli suorittanut vaginaalisen sukupuoliyhteyden asianomistajan yrittäessä kieltää häntä. Epäilty A kiisti sekä käräjäoikeudessa että hovioikeudessa sukupuoliyhteyden tapahtuneen. Lisäksi A kiisti tietäneensä asianomistajan olleen alle 16-vuotias ja kertoi, että asianomistaja olisi sanonut olleensa 17-18 -vuotias. (Helsingin käräjäoikeus 16/129302, 1-2; Helsingin hovioikeus 17/123244, 4-5.)

Tapauksessa kuultiin todistajana asianomistajan ystävää, joka kertoi, että vastaaja A oli illan aikana lähestynyt asianomistajaa ja ehdottanut tälle seksin harrastamista. Todistaja kertoi myös heränneensä heiluvaan liikkeeseen nukuttuaan asianomistajan vieressä ja nähneensä asianomistajan ja vastaaja A:n harrastaneen seksiä. (Helsingin käräjäoikeus 16/129302, 5-6.)

Todistusaineistoon kuului myös Keskusrikospoliisin rikosteknillisen laboratorion lausunto, josta ilmeni, että asianomistajan sukupuolielimistä oli pystytty taltioimaan siittiöitä. Siittiöiden y-kromosomityyppi ei sopinut A:n y-kromosomityyppiin. Löydetty y-kromosomityyppi oli kuitenkin yhteneväi-

nen asunnossa olleen toisen miehen B:n y-kromosomityypin kanssa. Tämän vuoksi myös B oli tapauksessa vastaajana. Asianomistaja ei kertonut yhdynnästä B:n kanssa todistajille kuin vasta asian tultua esille käräjäoikeudessa, eikä asianomistaja ollut ennen sitä halunnut tehdä rikosilmoitus B:stä, koska ei pitänyt tekoa yhtä vakavana kuin A:n tekoa. Asianomistaja oli kuitenkin kertonut esitutkinnassa yhdynnästä B:n kanssa ja että B oli ollut hänen kanssaan vaginaalisessa sukupuoliyhteydessä myöhemmin A:n teon jälkeen. Asianomistaja oli yrittänyt sanallisesti kieltää B:tä. (Helsingin käräjäoikeus 16/129302, 6-7.)

Asiaa käsiteltiin Helsingin käräjäoikeudessa vuonna 2016, jolloin käräjäoikeus katsoi, että vastaaja B:tä kohtaan oleva näyttö perustui ainoastaan asianomistajan omaan kertomukseen ja rikosteknillisen laboratorion y-kromosomityypityksen tulokseen. Lausunnossa todettiin kyseisen y-kromosomityypin yleisyyden olevan suomalaisessa miesväestössä 0,6 prosenttiyksikköä, jonka vuoksi käräjäoikeus katsoi, ettei tällä ole vaadittavaa näyttöarvoa sukupuoliyhteyden toteennäyttämiseksi. Käräjäoikeus lausui asiasta seuraavaa:

”Asiassa ainoana näyttönä vastaaja B:tä vastaan on asianomistajan kertomus. Koska kukaan asunnossa olleista muista neljästä henkilöstä ei ole havainnut mitään tapahtuneen asianomistajan ja B:n välillä ja koska y-kromosomityypitys ei ole DNA-tunnistuksen kaltainen keino tunnistaa henkilö, käräjäoikeus katsoo, ettei pelkkä asianomistajan kertomus, joka on erittäin ylimalkainen, riitä näytöksi B:n syyllisyydestä.” (Helsingin käräjäoikeus 16/129302, 8.)

Käräjäoikeus katsoi vastaaja A:n syyllistyneen törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön oltuaan sukupuoliyhteydessä alle 16-vuotiaan kanssa. Tuomioistuin katsoi teon olleen kokonaisuutena arvioiden törkeä, koska A:n ja asianomistajan välinen ikäero on ollut suuri ja asianomistajalle on teosta aiheutunut fyysisiä vammoja. Tekoaikaan vastaaja A on ollut 29-vuotias. Asia eteni Helsingin hovioikeuteen, jossa sukupuoliyhteyden tapahtumista arvioitiin uudelleen A:n kiistettyä sukupuoliyhteyden tapahtuneen. Koska seksuaalirikosnäytteistä määritetty y-kromosomityyppi ei ollut sopiva A:n y-kromosomityypin kanssa, voitiin todeta, ettei asianomistajasta löytyneet siittiöt olleen A:n. Hovioikeus ei kuitenkaan antanut tälle seikalle lainkaan näyttöarvoa tapahtuneen sukupuoliyhteyden arvioinnissa. Lausunnon ei katsottu tukevan A:n syyttömyyttä, vaan lausunto katsottiin olevan arvioinnin kannalta neutraali todiste ja näin ollen sen näyttöarvo oli mitätön. (Helsingin käräjäoikeus 16/129302, 8; Helsingin hovioikeus 17/123244, 4.)

Hovioikeus katsoi tapauksessa huomattavan näyttöarvon henkilötodistelulle ja A tuomittiin sen perusteella törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, koska tämä oli ollut sukupuoliyhteydessä 16-vuotta nuoremman lapsen kanssa. Teko katsottiin törkeäksi, koska sukupuoliyhteys oli ollut suojaamaton, tekijä oli käyttänyt hyväkseen asianomistajan puolustuskyvyttöä tilaa ja aiheuttanut asianomistajalle vammoja. Lisäksi tekemuotoon nähtiin vaikuttavan asianomistajan ja tekijän

välinen ikä- ja kypsyysero, koska tekijä oli tekohetkellä 29-vuotias ja asianomistaja 15-vuotias. (Helsingin hovioikeus 17/123244, 3-5.)

2.4.4 Korkein oikeus 2019:55, 14.06.2019

Tapauksessa rikosnimikkeenä raiskaus. Tapauksessa rikoksesta epäilty on työntänyt sormensa nukkuvan ja tiedottomassa tilassa olevan asianomistajan emättimeen. Asiassa käräjäoikeus ja hovioikeus ovat hylänneet vastaajaa vastaan nostetun syytteen, mutta tähän johtanut syy ei ole ollut sukupuoliyhteyden kiistanalaisuus vaan vastaajan teon tahallisuuden arviointi. Tapauksessa on kuitenkin hyödynnetty myös esitutkinnassa taltioituja näytteitä todistusaineistossa. (KKO 2019:55, 2.)

Tapauksen esitutkinnassa rikoksesta epäillyn sormien kynsien alta oli pystytty taltioimaan DNA-näyte, joka vastasi asianomistajan DNA-tunnistetta. Hovioikeudessa vastaaja oli esittänyt väitteen, että epäili asianomistajan vain nähneen unta tai kuvitellut tulleensa raiskatuksi. Hovioikeus, kuten myös korkein oikeus totesivat, ettei asianomistajan johdonmukaisen kertomuksen ja taltioidun DNA-näytteen perusteella voitu olettaa, ettei tunkeutumista asianomistajan sukuelimeen olisi tapahtunut. Tässä epäilystä löydetylle DNA-näytteelle, joka vastasi asianomistajan DNA-tunnistetta, annettiin huomattava näyttöarvo sukupuoliyhteyden toteennäyttämiseksi ja asianomistajan kertomuksen tukemiseksi, vaikka näytteestä ei pystytty määrittämään tarkemmin, mistä kehonosasta DNA oli peräisin. (KKO 2019:55, 4.)

Tapauksessa rikoksesta epäilty kiisti syyllistyneensä raiskaukseen, koska teko ei ollut tahallinen. Rikoksesta epäilty kertoi toimineensa teko hetkellä unitilassa ja taipumuksestaan unihäiriöihin, niin sanottuun sexsomniaan. Korkein oikeus katsoi, ettei vastaajan tahallisuutta pystytty todistamaan vaihtoehdoisen tapahtumankulun poissulkemiseksi ja korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden tuomiota. Syyte hylättiin. (KKO 2019:55, 4-5, 9.)

3 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä osassa opinnäytetyötä esitetään kappaleessa 1.2 kuvattujen syyttäjien haastatteluiden sisältöä ja niissä selvinneitä tietoja. Haastatteluista saatua aineistoa on jaoteltu ja järjestelty teemoittain, jotta tieto olisi selkeästi esitettävissä ja tutkimuskysymyksiä palvelevassa muodossa. Tässä osassa käsitellään myös lyhyesti tutkimuskysymyksiin kuulumatonta, mutta tutkimuksen aiheeseen liittyvää tietoa, jota haastatteluissa nousi esille.

3.1 Seksuaalirikosnäytteiden todistusteemat

Tutkimuksen haastatteluissa tuli ilmi, että seksuaalirikosnäytteiden todistusteemat vaihtelevat riippuen esitutkinnassa selvinneestä ja asianosaisten esiin tuomasta tapahtumankulusta. Seksuaaliri-

kosnäytteet nähtiin suurimmassa roolissaan, mikäli esitutkinnassa rikoksesta epäilty kiistää olleensa asianomistajan kanssa seksuaalisessa kontaktissa. Seksuaalirikosnäytteiden todistusteemat vaihtelevat myös niiden taltiointipaikan ja näytteistä saatujen havaintojen mukaan, eli mistä on taltioitu ja mitä on taltioitu. Näin ollen seksuaalirikosnäytteiden todistusteemat nähtiin hyvin tapauskohtaisina ja sidoksissa yksittäisen rikoksen muuhun todistusaineistoon.

Haastatteluissa selvisi, että seksuaalirikosnäytteitä hyödynnetään ehdottomasti eniten sukupuoliyhteyden toteennäyttämiseksi. DNA-näytteiden tai siittiöiden löytäminen asianomistajan sukupuolielinten alueelta, sisältä peräaukosta, suusta tai alushousuista nähtiin tuovan esille sukupuoliyhteyden tapahtumisen. Esimerkkitapauksena eräässä haastattelussa tuli esiin tapaus, jossa asianomistaja kertoi esitutkinnassa, että hänellä oli emättimessään tamponi tekohetkellä. Esitutkinnassa pystyttiin tamponista löytämään tekijän siittiöitä ja näin vahvistamaan sukupuoliyhteyden tapahtumisen, että tukemaan asianomistajan kertomusta rikoksen tekotavasta.

Haastatteluissa nousikin esille seksuaalirikosnäytteiden asema tukemassa asianosaisten kertomuksia. Kuten yksi haastateltavista syyttäjistä sanoikin: ”*Oikeuskäytännössä usein mietitään, löytyykö jotain muuta sellaista näyttöä, joka tukee jonkun asianosaisten kertomusta*”. Varsinaista tarkkaan todistusteemaa ei tässä voida määrittellä, koska muotoutunut todistusteema riippuu asianosaisten esitutkinnassa esille tuomasta tapahtumankulusta ja riitaisista seikoista asianomistajan ja epäillyn välillä. Haastateltavat kuitenkin toivat haastatteluissa esille, kuinka suuri merkitys seksuaalirikosnäytteistä saaduilla lausunnoilla on asianosaisten kertomusten luotettavuuden arvioinnissa. Esimerkiksi mikäli asianomistaja kertoo kuulustelussaan tekijän nuolleen tai suudelleen hänen kaulaansa tai muuta kehonosaansa, ja jos näiltä alueilta löytyy tekijän DNA:ta, parantaa tämä asianomistajan kertomuksen uskottavuutta tapahtumankulusta.

Seksuaalirikosnäytteet nähtiin myös todisteena tekotavan määrittämiseksi sen perusteella, mistä näytteet on taltioitu. Mikäli tekijän DNA:ta tai siittiöitä löydetään esimerkiksi asianomistajan peräaukon alueelta, suusta tai suun alueelta, on näytteellä todistusteemana myös tekotavan määrittäminen sukupuoliyhteyden lisäksi.

Seksuaalirikosnäytteiden todistusteemaksi nousi tekijän tunnistaminen ja toisinaan myös epäillyn poissulkeva ja epäiltyjä rajaava todistelu. Seksuaalirikosnäytteistä saatuja DNA-tunnisteita vertaamalla poliisin henkilörekisteriin taltioituihin DNA-vertailunäytteisiin tai epäilystä tekijästä otettuun DNA-vertailunäytteeseen, voidaan osoittaa epäillyn tekijän yhteys asianomistajaan. Tässä tapauksessa todistusteemana ei ole vastaus kysymykseen, mitä on tapahtunut vaan kysymykseen kuka tai ketkä. Seksuaalirikosnäytteistä voidaan saada myös niin sanottu sekoitustulos, joka tarkoittaa, että näytteestä on pystytty erottelamaan useiden henkilöiden DNA-tunnisteet, joista usein yksi on asianomistajan oma DNA-tunniste.

Mikäli esitutkinnassa on tullut väite useista tekijöistä tai asianomistaja ei ole täysin varma, kuka tietystä epäiltyjen joukosta, on tekijä, voi seksuaalirikosnäytteistä saadulla lausunnolla olla myös rajaava todistusteema. Erityisesti tällainen tilanne tulee esille, mikäli seksuaalirikosnäytteistä pystytään lausumaan y-kromosomityyppi, joka sopii vain yhdelle tai osalle epäillyistä tekijöistä.

Tutkimuksessa ei nähty seksuaalirikosnäytteillä juurikaan olevan todistusteemoja, jotka olisivat liittyneet teossa käytettyyn väkivaltaan. Ainoa haastatteluissa esille noussut teoreettinen esimerkki, milloin seksuaalirikosnäytteiden todistusteema liittyisi väkivaltaan tai pakottamiseen, oli asianomistajan kynsien alta löytyvä tekijän epiteelikudos, josta voitaisiin päätellä asianomistajan raapimalla tai muuten puolustautuneen tekoa vastaan. Teossa käytettyyn väkivaltaan liittyvät todistusteemat nähtiin painottuvan enemmän seksuaalirikostutkimuksista saatuihin lääkärin lausuntoihin asianomistajan mahdollisista vammoista, vammavalokuvuihin ja asianomistajan omaan kertomukseen pakottamisesta ja väkivallalla uhkaamisesta.

Vaikka seksuaalirikosnäytteet on taltioitu asianomistajasta teknisesti oikein ja aikarajojen sisällä, voi niistä saatava Rikosteknillisen laboratorion lausunto olla tulokseton. Tällöin näytteestä ei ole pystytty erottelemaan ja tunnistamaan tietyn henkilön DNA-tunnistetta tai y-kromosomityyppiä. Tällaista epävarmuutta lisää näytteen kontaminaatio tai näytteessä sekoittuneet usean eri henkilön DNA-tunnisteet. Syyttäjien haastatteluissa nousi kuitenkin esille, ettei tuloksettoman lausunnon todistusteema ole rikosta poissulkeva tai epäilyn syyttömyys. Syyttäjät kertoivat, että tuloksettoman lausunnon todistusteeman määrittäminen riippuu tutkinnassa muista selvinneistä seikoista. Tulokseton lausunto nähtiin tukevan syyttämättä jättämistä, mikäli tutkinnassa ei ollut selvinnyt muita välillisiä todisteita, jotka tukisivat asianomistajan kertomusta tai tulokseton lausunto on ristiriidassa asianomistajan kertomuksen kanssa, esimerkiksi asianomistajan kerrottua esitutkinnassa, että epäilty olisi saanut siemensyöksyn. Kuitenkin tuloksettoman lausunnon ei nähty heikentävän oleellisesti syyllisyyttä ja asianomistajan kertomusta tukevaa näyttöä. Syyttäjät korostivat, että jo itse lausunnoissa lukee, ettei tulokseton lausunto ole rikosta poissulkeva.

3.2 Seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvo oikeudessa

Kaikki syyttäjät näkivät seksuaalirikosnäytteistä saatujen lausuntojen näyttöarvon erittäin suurena erityisesti sukupuolilyhteyden toteennäyttämisen suhteen. Haastatteluissa kuitenkin nousi esiin, ettei näyttöarvo ollut poikkeuksetta erityisen hyvä, vaan näyttöarvo saattoi vaihdella mitättömästä lähes tosiseikaksi. Näyttöarvoon nähtiin vaikuttavan monet erilaiset asiat, esitutkinnassa esiin tulleet ja esiin tuodut seikat ja selitykset. Seksuaalirikosnäytteet nähtiin kuitenkin yhtenä arvokkaimmista välillisistä todisteista, jota esitutkinnassa voidaan hankkia.

3.2.1 Todennäköisyys näyttöarvon perustana

Seksuaalirikosnäytteet ja niistä saadut onnistuneet lausunnot nähtiin näyttöarvoltaan suurina, koska näytteestä saatu DNA-tunniste on luonnontieteellinen tutkimustulos ja parhaimmissa lausunnoissa todennäköisyys, että DNA-tunniste on sopiva useammalle kuin yhdellä henkilölle, on olematon. Heikommissakin lausunnoissa todennäköisyys, että löydetty DNA vastaa kahden tai useamman eri henkilön DNA-tunnistetta, on häviävän pieni.

Eräs syyttäjä kuitenkin muistutti, kuinka todennäköisyys on myös näyttöarvoa heikentävä seikka, vaikka todennäköisyys, ettei löydetty DNA-tunniste ole epäillyn DNA, usein lausunnoissa onkin äärimmäisen pieni. Syyttäjä näki, että äärimmäisen pieni todennäköisyys usein tulkitaan yksioikoisena tosiasiana, vaikka se ei sitä ole. Haastattelussa nousi esimerkiksi DNA-tunnisteisiin liittyvä poikkeus: identtiset kaksoset, joiden DNA-tunniste on täysin sama. Syyttäjä piti tärkeänä, että seksuaalirikosnäytteistä saadun näytön näyttöarvoa ei liioiteltaisi, vaan puhuttaisiin todennäköisyyden pohjalta, kuten hän asian ilmaisi: *“Minusta se on oikein kertoa sen todennäköisyyden kautta, että täältä löytyi DNA-tunniste, joka on samanlaista kuin päämieheni DNA ja on hyvin epätodennäköistä, että se olisi jonkun muun, joten näyttää sitä, että tässä on näytetty toteen se, että päämieheni on ollut tällaisessa roolissa tässä asiassa.”*

Seksuaalirikosnäytteistä saatujen lausuntojen todennäköisyyslaskelmissakin on eroja, jotka voivat johtua näytteen laadusta, näytteessä on sekoittunut usean eri henkilön DNA tai näytteestä tehty löydös on sellainen, ettei siitä voida yksioikoisesti tunnistaa henkilöä. Tällainen löydös voi olla y-kromosomityyppi, jonka tieteellistä viitekehystä on käsitelty jo aiemmin tässä opinnäytetyössä tarvittavalla laajuudella kappaleessa 2.2. Y-kromosomityypin näyttöarvo ei perustu suoraan henkilön tunnistamiseen vaan enemmänkin epäiltyjen tekijöiden rajaamiseen. Y-kromosomityypityksessä todennäköisyys, että toisella tai useammalla muulla henkilöllä on löydettyä y-kromosomityyppiä vastaava y-kromosomityyppi, on huomioonotettava, vaikkei erityisen suuri. Tällöin muulla esitutkinassa selvinneellä näytöllä ja muilla seikoilla tapauksessa on merkitystä.

Toisin kuin Y-kromosomityypityksessä, seksuaalirikosnäytteissä suurempi näyttöarvo on DNA-tunnisteella, jolla henkilö voidaan tunnistaa huomattavasti tarkemmin. Mikäli asianomistajasta taltioitu DNA-tunniste vastaa epäillyn DNA-tunnistetta, on todennäköisyys, että Suomen väestössä olisi toinen tai useampi taltioituun näytteeseen sopiva DNA, olematon. Näin ollen onnistuneen DNA-näytteen näyttöarvokin oikeudessa on lähes poikkeuksetta kiistaton riippuen todistusteemasta.

3.2.2 Näytteen taltiointi paikka näyttöarvoa arvioitaessa

Seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvoon vaikuttavista seikoista haastatteluissa nousi esille myös näytteen taltiointipaikka. Taltiointipaikka nähtiin vaikuttavan myös osaltaan näytteen todistustemaan, mutta siitä on kerrottu aiemmin tässä opinnäytetyössä.

Näyttöarvoa parantavana seikkana nähtiin, mikäli näyte oli taltioitu esimerkiksi asianomistajan sukupuolielimistä, emättimen tai peräaukon sisältä. Tällöin näyttöarvo sukupuoliyhteyden todistamiseen nähtiin lähes aukottomana. Eräs syyttäjä nosti haastattelussa esille esimerkillisenä tapauksena, että seksuaalirikosnäyte oli pystytty taltioimaan asianomistajan emättimen pohjasta ja näytteestä oli tunnistettu epäillyn tekijän DNA-tunniste. Epäilty tekijä kertoi, että asianomistaja oli käynyt hänen asuntonsa WC:ssä ja tällöin asianomistajan alushousut olisivat kontaminoituneet epäillyn tekijän DNA:n kanssa. Tässä tapauksessa oli kuitenkin oleellisena seikkana se, että näyte, josta epäillyn tekijä DNA oli löytynyt, oli pystytty taltioimaan asianomistajan emättimen sisäpuolelta, jolloin kontaminaatioväite oli epäuskottava ja seksuaalirikosnäytteen lausunnon näyttöarvo suuri. Tässä tapauksessa todistusteemana oli kiistetyn sukupuoliyhteyden toteennäyttäminen.

Seksuaalirikosnäytteiden taltiointipaikan nähtiin heikentävän näyttöarvoa, mikäli taltiointipaikka on paljas ja helposti kontaminoituva. Erityisesti haastatteluissa nousi esille vaatteista taltioidut näytteet, joiden näyttöarvo nähtiin huomattavasti heikompana kuin sukuelimistä taltioidut näytteet. Tapauskohtaisesti näyttöarvo saattaa olla vaihteleva, koska vaatteista taltioituille näytteille voi olla monia selityksiä. Mikäli DNA-näyte tai siemennestenäyte taltioidaan asianomistajan alushousuista, on näyttöarvo suurempi kuin taltioitaessa näyte päällysvaatteista, kuten paidan helmasta tai housujen lahkeesta. Tällöin näyttöarvo on selkeästi heikompi sukupuoliyhteyden toteennäyttämiseksi. Mikäli todistusteemana tapauksessa olisi esimerkiksi yleisesti henkilön kanssa tekemisissä oleminen, mistä tahansa asianomistajasta löytynyt DNA-tunniste on vahva näyttö.

Vaatteista löytyneiden näytteiden näyttöarvoon vaikuttaa myös taltiointiaika. Mikäli näyte pystytään taltioimaan hyvin pian teon jälkeen, on näytteestä saatava tulos tieteellisestikin varmempi, jolloin myös näyttöarvo on korkeampi. Mitä pidempi aika on teon ja taltioinnin välillä, sitä suurempi kontaminaatoriski on. Mikäli vaate riisutaan ja se taltioidaan vasta myöhemmin, jopa päiviä teon jälkeen, on tahra altistunut hankaukselle, lialle ja sekoittunut mahdollisesti toisen DNA:n kanssa, jolloin näytteestä saatava lausunto voi olla hyvin epävarma ja helposti kiistettävissä.

Näytteen taltiointipaikalla voi olla myös muita todisteita tukeva näyttöarvo. Syyttäjät nostivat esille, mikäli asianomistaja kertoo jonkun tietyn alueen tai ruumiinosan, jota tekijä on esimerkiksi nuollut tai muulla tavalla kosketellut niin, että siitä pystytään taltioimaan onnistuneesti DNA-tunniste, tukee tämä vahvasti asianomistajan kertomusta tapahtuneesta. Tällöin asianomistajan kertomuksen luotettavuus ja näyttöarvo paranee verrattuna siihen, jos seksuaalirikosnäytteistä ei saada tulosta tai näytteitä ei ole lainkaan taltioitu.

3.2.3 Asianosaisten kertomuksien vaikutus näyttöarvoon

Syyttäjät nostivat esille haastatteluissa riitaisten ja riidattomien seikkojen vaikutuksen ja asianosaisten esitutkinnassa esiin tuomien tapahtumankulkuun liittyvien kertomusten vaikutuksen seksu-

aalirikosnäytteiden näyttöarvoon. Erityisesti asianosaisten kertomusten vaikutus seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvoon nähtiin suurena, koska seksuaalirikosnäytteiden yleisin todistusteema on sukupuoliyhteyden toteennäyttäminen ja mikäli epäilty tekijä myöntää sukupuoliyhteyden tapahtuneen, seksuaalirikosnäytteen näyttö voi olla täysin arvoton. Epäillyn tekijän myöntäessä sukupuoliyhteyden tapahtuneen, usein riidanalainen seikka on pakottaminen, eli teossa käytetty väkivalta tai sen uhka. Seksuaalirikosnäytteiden mahdolliseksi todistusteemaksi ei haastatteluissa nähty väkivaltaa tai sen uhkaa. Pakottamisen toteennäyttäminen oikeudessa nähtiin perustuvan muuhun todistusaineistoon, jota esitutkinnassa pitäisi kerätä. Tästä asiasta kerrotaan tarkemmin myöhemmin tässä opinnäytetyössä kappaleessa 3.4.

Haastatteluissa nousi kuitenkin esille, että seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvo on korkeimmillaan juuri päinvastaisessa tilanteessa, eli kun epäilty tekijä kiistää sukupuoliyhteyden tai mahdollisesti kiistää koskaan olleensa missään tekemisissä asianomistajan kanssa. Tällöin tekijän DNA-tunnisteen löytäminen asianomistajasta on erittäin vahva näyttö ja syyttäjät näkivät, että riippuen näytteen taltiointipaikasta ja onnistuneesta lausunnosta, seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvo on erittäin korkea, ellei kiistatun.

Kuten monissa muissakin rikoksissa, myös seksuaalirikoksissa vaihtoehtoiset tapahtumankulut ja epäillyn esitutkinnassa kertomat selitykset, vaikuttavat todisteiden näyttöarvoon. Syyttäjät näkivät, että tällaiset selitykset voivat tehdä monenlaisesta todisteesta, kuten myös seksuaalirikosnäytteistä, täysin arvottomia oikeudessa. Eräs syyttäjä nosti haastattelussa esille teoreettisen esimerkitilanteen, jossa seksuaalirikos on tapahtunut pariskunnan välillä, jotka ovat säännöllisesti seksuaalisessa kanssakäymisessä keskenään. Tällöin asianomistajasta taltioitu DNA-näyte on helppo perustella pariskunnan yhteisymmärryksessä tapahtuneella kanssakäymisellä. Seksuaalirikosnäytteestä on mahdotonta erotella tapahtumia, mikäli pariskunta on harrastanut seksiä yhteisymmärryksessä, mutta seuraavana päivänä olisi tapahtunut toisen osapuolen tahdonvastainen ja väkivallalla pakotettu yhdyntä. Mikäli aikaväli on pidempi, on mahdollista, että seksuaalirikosnäytteellä olisi näyttöarvoa. Kuitenkin näytteitä pystytään taltioimaan onnistuneesti erityisesti kehon onkaloista vielä yli viikonkin jälkeen teosta, joten aikavälin täytyisi olla pitkä, jotta seksuaalirikosnäytteestä saadusta lausunnosta voitaisiin varmuudella päätellä DNA-näytteen tai siittiöiden päätyneen asianomistajan sisään juuri kyseisessä yhdynnässä. Tämän vuoksi esitutkinnassa on perusteltua selvittää huolellisesti, milloin pariskunta on ollut yhdynnässä viimeksi. Tästä asiasta kuitenkin tarkemmin myöhemmin opinnäytetyön kohdassa, jossa käsitellään esitutkinnan merkitystä seksuaalirikosten toteennäyttämisessä.

3.2.4 Muut näyttöarvoon vaikuttavat seikat

Syyttäjien haastatteluissa nousi esille myös monia muita seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvoon vaikuttavia seikkoja. Seksuaalirikosnäytteet otetaan lähes poikkeuksetta seksuaalirikostutkimusten

yhteydessä, jolloin lääkäri suorittaa näytteiden taltioinnin. Haastatteluissa ei noussut esille näytteiden taltioinnissa tapahtuneita teknisiä virheitä, mutta useampi syyttäjä kertoi, että näytteiden säilyttämisen epäonnistuttua, näytteistä ei ole saatu onnistunutta lausuntoa. Tällaisen epäonnistuneen lausunnon näyttöarvo on mitätön. Syyttäjät kertoivat, että näytteitä usein säilytetään poliisilla ennen rikosteknilliseen laboratorioon lähettämistä, jotta esitutkinnassa pystytään ensin selvittämään näytteiden tarpeellisuus. Näytteiden tutkimisen ja lausunnon rahallinen arvo on suuri, joten näytteitä ei usein lähetetä tutkittavaksi, mikäli ne todetaan tarpeettomiksi esitutkinnan aikana epäillyn myöntäessä sukupuoliyhteyden tai muusta seikasta johtuen.

Tässä opinnäytetyössä on aiemmin käsitelty seksuaalirikosnäytteiden taltiointiaikaa ja näytteiden säilymistä asianomistajassa ja tämän vaatteissa. Kuten aiemmin todettiin, näytteiden säilyminen vaatteissa on heikkoa ja kontaminaatoriski on suuri. Tämä sama seikka tulee arvioitavaksi myös iholta taltioitujen näytteiden osalta, jossa taltioitavat tahrat ovat paljaita hankaukselle ja kosteudelle. Sen sijaan kehon onkaloista näytteitä pystytään taltioimaan jopa viikon jälkeen tapahtuneesta rikoksesta. Tämä nousi esille haastatteluissa näyttöarvoon liittyvänä seikkana. Taltiointiaikaan nähtiin kaksi eri näyttöarvoon vaikuttavaa näkökulmaa: näytteen tekninen luotettavuus, mutta myös kysymys siitä, miksi teon ja lääkärin tutkimuksen välinen aika on pitkä.

Syyttäjät näkivät näyttöarvon heikentyvän huomattavasti ja antavan mahdollisuuden erilaisille vaihtoehtoisille selityksille, mikäli teon ja seksuaalirikostutkimusten välinen aika on pitkä. Rikos on tällöin ilmoitettu vasta myöhemmin tapahtuman jälkeen tai rikos on paljastunut vasta myöhemmin. Usein lapsiin kohdistuneissa rikoksissa rikos paljastuu jopa vuosia teon jälkeen, kun asianomistaja kertoo tapahtuneesta tai ymmärtää itse, että kyseessä on rikos. Lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia käsitellään tässä opinnäytetyössä myöhemmin kappaleessa 3.3. Syyttäjät eivät nähneet myöhäisen seksuaalirikostutkimukseen hakeutumisen heikentävän onnistuneiden seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvoa sukupuoliyhteyden toteennäyttämiseksi, mutta haastatteluissa nousi esiin tämän vaikutus muuten rikoksen todistamiseen oikeudessa. Kun aikaväli tutkimukseen hakeutumiseen on pitkä, syyttäjät näkivät tämän heikentävän asianomistajan kertomuksen uskottavuutta ja näin vaikuttavan laaja-alaisesti koko rikoksen toteennäyttämiseen, koska todistusaineisto usein nojaa asianomistajan omaan kertomukseen.

Teon ja näytteiden taltiointiajankohdan välinen aika nähtiin vaikuttavan myös teknisistä syistä seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvoon. Aika heikentää rikosteknillisen laboratorion lausunnon näyttöarvoa erityisesti kontaminaatoriskin kasvaessa. Tämän vuoksi näytteistä saatujen lausuntojen luotettavuus on heikompi, jolla on suora heikentävä vaikutus näyttöarvoon oikeudessa ja antaa tilaa vaihtoehtoisille tapahtumankuluille epäillyn kiistäessä rikoksen. Eräs syyttäjä näki kuitenkin oleellisenä osana esitutkintaa saattaa asianomistaja seksuaalirikostutkimukseen, vaikka teosta olisikin kulunut useita päiviä. Hän näki, että mahdollisuus saada onnistuneet näytteet asianomistajasta on

syytä käyttää varsinkin tilanteessa, jossa rikoksesta epäilty on kiistänyt rikoksen ja muu näyttö tapahtuneesta on välillistä ja vähäistä.

Teknisesti seksuaalirikosnäytteistä saatavan lausunnon näyttöarvoon vaikuttavana seikkana nähtiin näytteistä saatu sekoitustulos. Sekoitustuloksessa näytteestä on pystytty erottelemaan usean eri henkilön DNA-tunnisteet. Haastatteluissa nousi esille, että sekoitustulosten kohdalla epävarmuus kasvaa ja todennäköisyys sille, että löydetty DNA on juuri kyseisen rikoksesta epäillyn tai epäiltyjen, pienenee. Tällöin myös seksuaalirikosnäytteistä saadun lausunnon näyttöarvo heikkipienee välittömässä yhteydessä lausunnon epävarmuuden kanssa. Näytteen taltiointipaikasta riippuen, voi sekoitustulos kertoa myös näytteen kontaminaatiosta, jolloin ei voida varmuudella todeta, kuka DNA-näytteestä tunnistetuista henkilöistä on ollut rikoksen tekijä ja kenen DNA-tunniste on vain kontaminoitunut näytteeseen. Näin ollen esimerkiksi iholta tai vaatteesta taltioidusta näytteestä saadun sekoitustuloksen näyttöarvo on heikko, ellei mitätön.

3.3 Seksuaalirikosnäytteet lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa

Seksuaalirikostutkimusten suorittamisen tai seksuaalirikosnäytteiden taltioinnin osalta ei ole merkityksellistä, onko asianomistaja lapsi vai aikuinen. Seksuaalirikosnäytteillä on kuitenkin erilainen merkitys ja näyttöarvo rikoksen toteennäyttämiseksi, kun kyseessä on lapsiuhri. Tämä liittyy lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten tunnusmerkistöjen erityispiirteisiin, joita on käsitelty aiemmin tämän opinnäytetyön viitekehysessä kappaleessa 2.

Seksuaalirikosnäytteet nähtiin lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten toteennäyttämiseksi poikkeuksellisen vahvana näyttönä verrattuna aikuisten välisiin seksuaalirikoksiin. Haastatteluissa nousi kuitenkin esille seksuaalirikosnäytteiden haasteellinen hankinta lapsiin kohdistuneissa rikoksissa. Lapsiin kohdistuvat rikokset tulevat tietoon ja paljastuvat harvoin välittömästi teon jälkeen. Syyttäjät näkivät lapsiin kohdistuneiden rikosten tulevan ilmi usein lapsen oman kertomuksen kautta vasta myöhemmin teon jälkeen tai jopa vuosien jälkeen, kun lapsi itse ymmärtää, että häneen kohdistunut teko on ollut rikos. Tällöin asianomistajasta taltioitavia näytteitä on enää haasteellista saada ja näyttö rikoksesta voi olla pelkästään asianomistajan oma kertomus tapahtuneesta. Asianomistajan oma kertomus ei ole vallitsevan oikeuskäytännön mukaisesti riittävä näyttö rikoksesta. Mikäli rikoksesta on kulunut vuosia, ei asianomistajan kertomus ole välttämättä aukoton tai johdonmukainen. Tämän lisäksi asianomistajan ikä vaikuttaa suuresti kertomuksen luotettavuuteen.

Eräs syyttäjä lausuikin haastattelussa: *“Lapsen kertomus on tärkeä, mutta myös se, että miten se otetaan. Sehän on oma lajinsa, että kertomus otetaan niin, ettei lasta johdatella. Usein pyydetään lausunto myös lapsen kertoman luotettavuudesta. Lapsilla on tärkeää selvittää se, että miten se kertomus on saanut alkunsa.”* Haastattelussa nousi esille, että lapsen kertomuksen taustalla voi

olla jokin muukin vaikutin kuin lapsen kohdistunut rikos, kuten lapsen kuulema keskustelu tai mediassa esiintynyt materiaali, joka on vaikuttanut lapseen.

Kuten aiemmassa kappaleessa mainitaan, lapsiin kohdistuneissa rikoksissa seksuaalirikosnäytteillä syyttäjät näkivät olevan jopa korkeampi näyttöarvo kuin aikuisten välisissä seksuaalirikoksissa. Eräs syyttäjä näki lapsesta taltioidun DNA-tunnisteen tai siittiöiden olevan jopa aukotonta näyttöä rikoksesta, mikäli näytteet olivat taltioitu esimerkiksi lapsen sukupuolielimistä tai peräaukosta. Hän kertoi haastattelussa, että näkee uskottavat vaihtoehtoiset tapahtuman kulut hyvin rajallisina, jopa olemattomina. Erityisesti lapsen ikä vaikuttaa seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvoon, koska mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä rajallisemmat ovat vaihtoehtoiset selitykset DNA-tunnisteen tai siittiöiden löytymiselle lapsesta. Myös mitä nuorempi lapsi on kyseessä, sitä todennäköisempänä pidetään teon aiheuttavan vahinkoa lapsen kehitykselle, joka on yksi tunnusmerkistön osa esimerkiksi lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä.

Koska lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen tunnusmerkistön täytyminen ei välttämättä vaadi pakottamista tai lapsen tahdon vastaista toimintaa, eikä väkivaltaa tai sen uhkaa, lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten toteennäyttämisenä on olennaisena osana sukupuoliyhteyden toteaminen ja sen todistava näyttö. Toisin kuin aikuisten välisissä seksuaalirikoksissa syyttäjät näkivät yleisempänä tilanteen, jossa rikoksesta epäilty myöntää sukupuoliyhteyden, mutta riidanalaisena seikkana on asianomistajan pakottaminen, väkivalta tai asianomistajan puolustuskyvytön tila. Tällöin seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvo rikoksen toteennäyttämisenä nähtiin jopa mitättömänä. Toisin kuin lapsiin kohdistuneissa rikoksissa tällaista väkivallan tai pakottamisen vaatimusta ei ole, jolloin sukupuoliyhteyden toteennäyttäminen on enemmän keskiössä rikoksen toteennäyttämiseksi. Näin ollen seksuaalirikosnäytteet ovat arvokas todiste ja kuten tässä opinnäytetyössä on aiemmin todettu, seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvo sukupuoliyhteyden suhteen on erittäin korkea. Eikä seksuaalirikosnäytteiden hyödynnettävyyttä oikeudessa pystytä heikentämään tunnustamalla sukupuoliyhteys ja kiistämällä pakottaminen, koska lapsiin kohdistuneissa rikoksissa pelkkä sukupuoliyhteys täyttää rikoksen tunnusmerkistön.

3.3.1 Seksuaalirikosnäytteet syyttömyyden tukena

Seksuaalirikosnäytteillä ei nähty olevan yleistä syyttömyyttä edistävää todistusteemaa tai niiden näyttöarvo syyttömyyden tueksi nähtiin pääsääntöisesti heikoksi oikeudessa, mikäli tehdylle rikokselle on jotain muuta todistusaineistoa, kuten henkilötodistelua.

Y-kromosomityypin perusteella ei henkilöä voida yksilöidä toisin kuin DNA-tunnisteen perusteella voidaan, kuten tässä opinnäytetyössä on aiemmin käsitelty viitekehyksen kappaleessa 2.2. Tästä huolimatta, mikäli teon tekijästä ei ole tietoa tai epäiltyjä tekijöitä on useita, voidaan Y-kromosomityypin perusteella selvittää, että asianomistajasta taltioidusta näytteestä määritetty Y-kromosomityyppi ei ole tietylle henkilölle sopiva. Tällöin voidaan todeta, ettei asianomistajasta taltioitu

DNA-näyte ole peräisin kyseisestä henkilöstä. Riippuen taltioidun näytteen löytöpaikasta, Y-kromosomityypityksellä on vahva näyttöarvo syyttömyyden puolesta.

Oleellisena seikkana useampi syyttäjä mainitsi seksuaalirikosnäytteiden tuloksettomuuden vaikutuksen näyttöarvoon. He näkivät, ettei tulokseton lausunto seksuaalirikosnäytteistä antanut lausunnonle syyttömyyttä tukevaa näyttöarvoa, vaan tuloksettoman lausunnon näyttöarvo oli neutraali.

Osa syyttäjistä kuitenkin kertoi haastattelussa tuloksettoman tai epäillyn syyttömyyttä puoltavan, kuten y-kromosomityypin sopimattomuuden, tuloksen vaikuttavan syyttämispäätökseen. Syyttäjät näkivät, että mikäli tutkinnassa ei ole selvinnyt muuta rikosta toteennäyttävää todistusaineistoa ja seksuaalirikosnäytteiden tulos on tyhjä tai ei ole yhteneväinen nimettyyn rikoksesta epäiltyyn, syyttämättäjäättämispäätös on yleinen ratkaisu tapauksiin.

Oikeudessa tuloksettomien seksuaalirikosnäytteiden ei kuitenkaan nähty tukevan syyttömyyttä, koska seksuaalirikosnäytteisiin vaikuttaa niin monta ulkoista tekijää, jotka saattavat tuhota taltioitavat tahrat tai näytteet. Tällöin seksuaalirikostutkimuksista saadaan tulokseton lausunto, vaikka rikos olisikin tapahtunut. Tällaisia ulkoisia, hyvin yleisiä tekijöitä ovat kulunut aika, peseytyminen, hankaaminen, kosteus tai kontaminaatio. Tämän lisäksi tekemuoto voi olla sellainen, ettei siitä aiheudu lainkaan taltioitavia näytteitä, kuten esineellä tai kädellä suoritettu rikos, suojaavan ehkäisy menetelmän käyttäminen yhdynnän aikana tai miespuolinen tekijä ei ole saanut teon aikana siemensyöksyä. Kuten eräs syyttäjä nosti haastattelussaan esille: *”Aina ei tällaisessa sukupuoliyhteydessä, tehtiin se sukupuolielimellä tai sitten jollain esineellä, niin ei välttämättä jää mitään vammoja. Se, ettei lausunnossa löydy mitään, ei tarkoita sitä, ettei tekoa olisi tehty.”*

3.4 Seksuaalirikostutkimuksien asema esitutkinnassa

Haastatteluissa käsiteltiin myös seksuaalirikostutkimusten hyödyntämistä esitutkinnassa ja miten syyttäjät kokevat poliisin tutkinnan riittävyden seksuaalirikosten parissa, sekä yhteistyön poliisin ja syyttäjien välillä. Haastatteluissa keskusteltiin, onko poliisilla riittävä perehtyneisyys hankkia seksuaalirikosten tutkinnassa tarvittava määrä todistusaineistoa rikoksen tueksi vai nojautuuko esitutkinta liikaa seksuaalirikostutkimusten tuloksiin ja näin arvioidaan väärin seksuaalirikostutkimusten näyttöarvoa. Haastatteluissa käsiteltiin myös seksuaalirikostutkimuksia osana esitutkinta-aineistoa, ja mitä muuta tärkeää ja olennaista todistusaineistoa esitutkinnassa tulisi kartoittaa seksuaalirikosten selvittämiseksi.

Poikkeuksetta syyttäjät näkivät esitutkinnan laadukkaana ja riittävänä. Syyttäjät näkivät erityisesti poliisin seksuaalirikoksiin erikoistuneen tutkintaryhmän työn tuloksellisena ja hyvänä syyttäjien jatkotyön kannalta. Syyttäjät näkivät poliisin yleisesti ymmärtävän seksuaalirikostutkimusten näyttöarvon todenmukaisena ja näin esitutkinnassa on pystytty suhteuttamaan eri todisteiden näyttöarvo toisiinsa nähden ja rikoksen toteennäyttäminen.

Esitutkinnassa syyttäjät näkivät laajan todistusaineiston hankinnan hyödylliseksi. Koska seksuaalirikosten toteennäyttäminen usein perustuu pitkälle aihetodisteisiin, nähtiin monialaisen, asianomistajan kertomusta tukevan todistusaineiston hyödyttävän syyttäjien työtä tuomioistuimessa. Seksuaalirikoksilla on harvoin silminnäkijöitä, video- tai äänitallenteita varsinaisesta teosta, mutta silti syyttäjät näkivät henkilötodistelun oleelliseksi osaksi seksuaalirikosten toteennäyttämistä oikeudessa. Seksuaalirikosten käsittely tuomioistuimessa perustuu usein asianomistajan kertomuksen uskottavuuden arviointiin, jolloin asianomistajan kertomusta oikeudenkäynnissä verrataan asianomistajan kertomuksiin aiemmin kuulustelussa, lääkärille, ystävälle, perheenjäsenelle tai vastaavalle henkilölle. Näin kertomuksen tapahtumien kuvausta ja yksityiskohtien johdonmukaisuutta pystytään arvioimaan.

Laajan henkilötodistelun lisäksi syyttäjät näkivät tapauskohtaisen, luovankin todistelun hankkimisen oleelliseksi osaksi esitutkintaa. Haastatteluissa nousi esille laaja kirjo mahdollisia todisteita. Mikäli rikoksesta epäilty on esimerkiksi kiistänyt asianomistajan koskaan olleen epäilyn asunnossa, niin asianomistajan kertoman yksityiskohtaisen asunnon pohjaratkaisun tai huonekalujen järjestyksen, mallin tai värin vertaaminen epäilyn todelliseen asuntoon, voi antaa perusteltua epäilyä siitä, että asianomistaja on, epäilyn kertomusta vastaan, ollut asunnossa. Erään syyttäjän haastattelussa nousi esille esimerkkitapaus, jossa asianomistaja oli kirjautunut tekijän tietokoneella omalle sosiaalisen median tililleen ja näin esitutkinnassa pystyttiin selvittämään, että asianomistaja on tapahtumapäivänä ollut epäilyn asunnossa, epäilyn väitettyä toisin.

Syyttäjät näkivät kuitenkin merkittävänä seikkana myös rikoksesta epäilyn suhtautumisen rikokseen. Rikoksesta epäilyn tunnustuksella esitutkinnassa on oleellinen merkitys myös tuomioistuimessa. Eräs syyttäjä kertoikin haastattelussaan todistusaineiston, erityisesti seksuaalirikostutkimusten, vaikutuksesta esitutkinnassa. Kuten hän haastattelussaan ilmaisi asian:

”Joskus ne lausunnot tekevät itsensä tarpeettomiksi, eli tarkoitan sitä, että jos esitutkinnassa kestää ja esitutkinnassa ensimmäisissä kuulusteluissa epäilty kiistää, että ei olla oltu yhdynnässä ja en tunne koko ihmistä tai olen sen kerran tavannut. - Sitten asianomistajasta otetuista näytteistä löytyykin miesperäistä DNA:ta ja sieltä saadaan osuma, että sopii tämä epäillyn DNA-profiiliin, - niin sittenhän aika usein sen epäillyn kertomus muuttuu siinä seuraavassa kuulustelussa.”

Tällöin rikoksesta epäilty voi myöntää sukupuoliyhteyden tapahtuneen, vaikka riitaiseksi seikaksi jäisikin vielä teossa käytetty väkivalta tai asianomistajan kyvyttömyys suostumuksensa ilmaisuun. Tällöin seksuaalirikosnäytteet toimivat näyttönä jo esitutkinnassa, jolloin ne tekevät itsensä tarpeettomiksi tuomioistuimessa. Tällöin esitutkintaa voidaan paremmin suunnata riitaisiin seikkoihin ja niiden toteennäyttämiseen sukupuoliyhteyden todistamisen sijaan.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää seksuaalirikosten tutkinnassa hyödynnettävien näytteiden todistusteemoja ja näyttöarvoja erityisesti syyttäjien näkökulmasta. Opinnäytetyössä käsiteltiin myös seksuaalirikostutkimuksia kokonaisuutena ja niiden asemaa ja hyödyntämistä jo esitutkintavaiheessa.

Tutkimuksessa havaittiin monen eri asian vaikutus seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvoon, mutta myös todistusteemoihin. Todistusteemoja seksuaalirikosnäytteille oli monia, joista suurin näyttöarvo kohdistui sukupuoliyhteyden toteennäyttämiseen. Tämän lisäksi todistusteemoiksi nähtiin myös henkilöiden kohtaaminen, tekijän tunnistaminen tai rajaaminen, asianomistajan kertomuksen tukeminen tai tekotapa. Seksuaalirikosnäytteiden todistusteemaan vaikuttaa näytteen ominaisuudet, kuten mistä näyte on taltioitu ja onko siitä pystytty määrittämään DNA-tunniste vai y-kromosomityyppi. Todistusteemoihin vaikuttaa myös asianosaisten kertomus tapahtuneesta ja poikkeako asianomistajan ja rikoksesta epäillyn kertomukset toisistaan. Seksuaalirikosnäytteiden hyödyntäminen eri todistusteemoissa riippui, onko seikka riitaisa vai riidaton, mutta myös onko kyseisestä seikasta muuta todistusaineistoa. Tämä ei poista seksuaalirikosnäytteen näyttöarvoa, mutta vaikuttaa sen hyödynnettävyyteen oikeudessa.

Seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvo nähtiin syyttäjien kannalta usein hyvin suurena, vaikkakin näyttöarvo vaihteli todistusteeman ja näytteen ominaisuuksien perusteella. Sukupuoliyhteyden toteennäyttämisen suhteen seksuaalirikosnäytteillä nähtiin olevan suurin näyttöarvo. Kuten todistusteemaankin, niin näyttöarvoonkin vaikuttaa monta eri seikkaa, suurimpina seksuaalirikosnäytteiden taltiointipaikka, näytteestä määritelty DNA-tunniste tai y-kromosomityyppi ja asianosaisten kertomukset. Tutkimuksessa selvisi, että näyttöarvo saattoi vaihdella mitättömästä lähes tosiseikaksi riippuen näistä seikoista. Sukupuoliyhteyden todistamisen suhteen asianomistajan sukupuolielimistä taltioitujen näytteiden näyttöarvo on lähes poikkeuksetta suuri, mutta muualta kehosta, iholta tai vaatteista taltioidut näytteet eivät saa yhtä suurta näyttöarvoa. Mikäli todistusteemana näytteille on henkilöiden kohtaaminen tai että he ovat olleet tekemisissä keskenään, näyttöarvo myös iholta tai vaatteista taltioiduista näytteistä on suuri.

Seksuaalirikosnäytteistä voidaan pystyä määrittämään DNA-tunniste, joka on jokaisella henkilöllä yksilöivä tunniste. Todennäköisyys, että jollain toisella henkilöllä on sama DNA-tunniste, on äärimmäisen pieni, jonka vuoksi näytteen, josta DNA-tunniste on pystytty määrittämään, näyttöarvo on huomattavasti suurempi kuin näytteen, josta on pystytty määrittämään vain y-kromosomityyppi, kuten tässä opinnäytetyössä aiemmin käsitellystä Helsingin käräjäoikeuden tuomiosta 16/129302 saatetaan päätellä. Tapauksessa asianomistajan sukupuolielimistä löydettiin epäilyn tekijän y-kromosomityyppiä vastaava näyte, mutta Helsingin käräjäoikeus katsoi, ettei epäillyn voida katsoa

vaaditulla varmuudella syyllistyneen rikokseen tästä huolimatta. Kuten kyseistä tapausta käsitellessä todettiin, ei tapauksessa ollut epäiltyä vastaan muuta näyttöä kuin asianomistajan oma kertomus tapahtumasta ja seksuaalirikosnäytteistä saatu lausunto. Tässä tapauksessa todennäköisyys rikosteknillisen laboratorion lausunnossa oli 0,6 %, jonka perusteella käräjäoikeus katsoi, ettei kyseessä ole tuomitsemiseen vaadittava todiste. (Helsingin käräjäoikeus 16/129302, 7-8.)

Y-kromosomityyppi on suvussa periytyvä ominaisuus, joten se ei ole henkilöä yksilöivä tunniste. Näin ollen todennäköisyys sille, että toisella henkilöllä on sama y-kromosomityyppi, on huomattavasti suurempi kuin DNA-tunnisteen kohdalla. Y-kromosomityypillä on kuitenkin näyttöarvoa esitutkinnassa ja oikeudessa rikoksesta epäiltyä rajaavana tekijänä, mutta myös syyllisyyttä vahvistavana todisteena. Y-kromosomityyppi on kuitenkin epävarma todiste sen heikon yksilöitävyyden ja todennäköisyyden vuoksi. Tästä syystä y-kromosomityypin hyödyntäminen todisteena, on hyvin riippuvaista muusta näytöstä asiassa. Kuten aiemmin käsitellystä Helsingin käräjäoikeuden ja Helsingin hovioikeuden vuosina 2016 ja 2017 antamista tuomioista voidaan päätellä, tapauksessa seksuaalirikosnäytteille annettu näyttöarvo oli lähes olematon. Tapauksessa asianomistajasta taltioitu y-kromosomityyppi ei ollut sopiva epäillylle tekijälle, mutta tästä huolimatta oikeus antoi seksuaalirikosnäytteitä painavamman näyttöarvon tapauksessa todistaneelle henkilölle, joka kertoi nähneensä teon ja tekijän. (Helsingin käräjäoikeus 16/129302, 7-8; Helsingin hovioikeus 17/123244, 4-5.)

Seksuaalirikostutkimuksien asema esitutkinnassa nähtiin vahvana ja syyttäjät näkivät poliisin toiminnan seksuaalirikostutkinnassa laadukkaana. Seksuaalirikostutkimuksilla pystytään esitutkinnassa selvittämään ja rajaamaan epäilty tekijä asianomistajan kertomuksen, sekä seksuaalirikosnäytteiden perusteella. Lisäksi seksuaalirikostutkimuksilla pystytään määrittämään tekotapa ja siitä syntyneet vammat, jotka ovat vaatimus osassa seksuaalirikosten tunnusmerkistöjä. Tämän vuoksi seksuaalirikostutkimusten suorittaminen välittömästi esitutkinnan alkuvaiheessa on tärkeää, jotta seksuaalirikostutkimukset olisivat onnistuneita ja teosta aiheutuneet vammat ja näytteet pystytään taltioimaan.

Seksuaalirikostutkimukset ovat oleellinen osa esitutkintaa, mutta niiden lisäksi laaja todisteiden hankinta on tärkeää. Seksuaalirikokset ovat usein piilossa tapahtuvaa rikollisuutta, jolloin teolla ei ole silminnäkijöitä tai teosta ei ole muuta materiaalia tai tallenteita. Tämän vuoksi laaja välillisten todisteiden hankinta esitutkinnassa on oleellista rikoksen toteennäyttämiseksi, koska rikoksesta voi olla hankalaa tai lähes mahdotonta hankkia välitöntä todistelua.

Tutkimuksen johtopäätöksenä voidaan todeta, että seksuaalirikosnäytteiden todistusteemojen kirjo on moninainen ja laajasti hyödynnettävissä, ja seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvo oikeudessa on pääsääntöisesti suuri, vaikkakin riippuvainen monista osatekijöistä ja näin ollen vaihteleva. Tämän

opinnäytetyön tuloksissa on kartoitettu seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvoa ja sen suhdetta todistusteemoihin. Tämän opinnäytetyön tuloksilla on mahdollisuus mielestäni osaltaan edistää poliisin laadukasta tutkintaa seksuaalirikostapauksissa. Erityisesti näen, että tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää ensipartion toiminnassa ja esitutinnan alkuvaiheessa, ennen kuin tapaus on siirtynyt seksuaalirikoksiin erikoistuneeseen tutkintaan. Ymmärrys ja tietämys seksuaalirikosnäytteiden hyödynnettävyydestä esitutkinnassa ja oikeudessa, edistäisi ajallisesti kriittisten näytteiden hankkimisen priorisointia.

5 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoitus oli kartoittaa seksuaalirikosnäytteiden todistusteemoja ja seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvoa näkökulmana syyttäjien kokemukset ja tulkinta. Tämän lisäksi opinnäytetyön tarkoituksena oli nostaa esille myös seksuaalirikostutkimusten asemaa esitutkintavaiheessa. Näitä asioita tutkittiin opinnäytetyötä varten laadullisena tutkimuksena käyttäen apuna teemahaastatteluita. Teemahaastattelut todettiin opinnäytetyön tarkoituksen mukaisiksi, koska opinnäytetyössä tutkittava ilmiö ei ollut yksiselitteinen tai numeraalisesti mitattavissa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli ymmärtää tutkittavaa ilmiötä, eikä suorittaa tilastointia. Näin ollen avoimet ja vain suppealla kysymyspatteristolla suoritettavat teemahaastattelut palvelivat parhaiten tutkimuksen tarkoitusta. Aihetta tarkasteltiin opinnäytetyössä monesta eri näkökulmasta ja pyrittiin jakamaan aihe lukijaa tukeviin osa-alueisiin, joita hyödynnettiin myös haastatteluista saadun tiedon analysointiin ja tulkintaan.

Opinnäytetyö täytti tutkimusaiheensa ja vastasi alkuperäisiin tutkimuskysymyksiin; millaisia todistusteemoja seksuaalirikosnäytteillä on ja kuinka painava näyttöarvo seksuaalirikosnäytteillä on rikosten toteen näyttämässä oikeudessa. Opinnäytetyössä pystyttiin kartoittamaan seksuaalirikosnäytteiden todistusteemoja, ja kokoamaan yhteen syyttäjien tulkintaa seksuaalirikosnäytteiden näyttöarvosta ja siihen vaikuttavista seikoista. Opinnäytetyö pysyi pääpiirteittäin alkuperäisessä aiheenrajauksessa, vaikka aihetta laajennettiinkin lyhyesti seksuaalirikostutkimusten hyödyntämiseen jo esitutkintavaiheessa. Opinnäytetyössä pystyttiin tarkastelemaan alkuperäisen aiheen sisällä aihetta useista eri näkökulmista.

Tutkimuksen rajoitteena ilmeni oikeuskäytännön kartoittaminen ja hyödyntäminen tutkimustulosten ja haastatteluista saatujen tietojen rinnalla. Seksuaalirikostapausten julkisuus vaihtelee alueittain ja huomattava osa seksuaalirikostapauksista on osittain tai kokonaan salassa pidettäviä. Näin ollen oikeuskäytäntöä ei ole tutkimuksessa pystytty hyödyntämään täysimääräisesti johtopäätösten luomiseksi tai yleisen oikeuskäytännön linjan määrittämiseksi. Tutkimukseen saatiin hankittua tietoa myös oikeuskäytännöstä ja seksuaalirikostapauksista, joita oli käsitelty tuomioistuimissa, mutta kyseessä on vain esimerkin kaltaisia yksittäistapauksia, eikä tässä opinnäytetyössä läpi käydystä

oikeuskäytännöstä voidaan todeta aukottomia johtopäätöksiä. Opinnäytetyössä esille nostettuja esimerkkitapauksia on kuitenkin pyritty hyödyntämään tutkimustulosten tukena niiden antamisen mahdollisuuksien mukaisesti.

5.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyössä käsitelty aihe on hyvin laaja, koska aiheen sisäinen kirjo on moninainen ja yhdistelmiä on paljon. Kuten tässä opinnäytetyössä on todettu, tutkittaviin asioihin ja ilmiöihin vaikuttaa moni seikka, joten kaikkien erilaisten variaatioiden kartoittaminen, ja näin täydellisen ymmärtämisen tai kattavan tutkimuksen suorittaminen, on haasteellista. Opinnäytetyössä käsiteltävä aihe on myös jatkuvasti muuttuva.

Opinnäytetyössä kuitenkin pyrittiin tuottamaan tutkimus, joka olisi tällä hetkellä mahdollisimman moninainen ja vastaisi tutkimuskysymyksiin kattavasti. Opinnäytetyötä varten haastateltiin yhteensä seitsemän (7) syyttäjää, jotka ovat kaikki kokeneita ja työskentelevät seksuaalirikoksien parissa. Haastateltavien joukosta pyrittiin hankkimaan aiheeseen perehtynyttä asiantuntemusta ja haastateltavien joukko koottiin usealta eri syyttäjältaueelta, jotta haastateltavien joukon ominaisuudet olisivat laajat. Tutkimukseen ei ollut mahdollista haastatella suurempaa kohderyhmää tai enemistää syyttäjistä tai erikoissyyttäjistä. Haastatteluita kuitenkin suoritettiin niin, ettei viimeisissä haastatteluissa noussut enää esille oleellisesti ristiriitaisia tai uusia asioita.

Tutkimuksessa kerätty tieto on luotettavaa, koska tiedonkeruu on toteutettu haastattelemalla tutkimuksen aihetta ja näkökulmaa edustavia henkilöitä eli seksuaalirikoksiin erikoistuneita syyttäjiä, joiden näkökulmaa tutkimusedustaa. Kuitenkin tietoa sovellettaessa on otettava huomioon tutkimuksen pieni otanta, eikä esitettävää tietoa näin voida yleistää vastaamaa laajasti koko syyttäjäkunnan näkemystä tai tulkintaa. Tutkimus ei myöskään edusta yleistä oikeuskäytännön linjauksia tai tulkintoja muilta lainsoveltajilta.

Tutkimuksessa kerättyä aineistoa on kuitenkin pyritty analysoimaan objektiivisesti ja ymmärtämään haastateltujen syyttäjien tulkintaa. Aineistoon ei ole lisätty mitään jälkeempään, eikä haastateltavia ole painostettu tai johdateltu tarpeettomasti haastatteluiden aikana. Aineistoa on käsitelty ja esitelty tässä opinnäytetyössä anonymisesti ja niin, ettei esitettyjä mielipiteitä tai lainauksia voida yhdistää yksittäiseen henkilöön, joka on myös ilmoitettu haastateltaville ennen haastattelua. Tämä opinnäytetyö on tehty käyttäen julkisia asiakirjoja ja vaikka opinnäytetyössä onkin selostettu tapahtumien kulkua tarpeellisen yksityiskohtaisesti, ei opinnäytetyössä ole julkaistu henkilöiden nimiä tai muita henkilötietoja, koska se olisi ollut tarpeetonta opinnäytetyön kannalta. Opinnäytetyö on kirjoitettu objektiivisesti, esittämättä tutkijan omia näkemyksiä tai mielipiteitä tarpeettomasti.

5.2 Jatkotutkimusaiheita

Seksuaalirikostutkinnasta tai siihen liittyvistä muista aiheista ei ole tehty vielä suurta joukkoa opin-
näytetöitä tai tutkimuksia, joten aihealueen sisällä on varmasti useita erilaisia mahdollisia uusia tut-
kimusaiheita. Tällä hetkellä ajankohtaisena ja uutena menetelmänä seksuaalirikostutkintaan on tul-
lut niin sanotut eritekoirat. Näiden koirien tehtävänä on löytää rikospaikalta taltioitavia tahranäyt-
teitä, joiden löytäminen ihmiselle voi olla haastavaa tai jopa mahdotonta (Wallenius 2020). Tällaiset
eritekoirat ovat erikoistuneita poliisikoiria ja toimivat poliisissa toimivien ohjaajien rinnalla. Näin ol-
len opinnäytetyön aiheena Poliisiammattikorkeakoulussa eritekoirat olisivat ajankohtainen ja uusi
tutkimuskohde. Koska kyseessä on hyvin alkuvaiheessa oleva uusi tutkintamenetelmä, voi sen
hyötyjen tarkastelu olla tärkeä tutkimusaihe. Myöhemmin, mikäli eritekoirien käyttö seksuaalirikos-
tutkinnassa laajenee ja yleistyy, tutkimuksen aiheena voi olla eritekoiran käyttöön liittyvien koke-
musten kartoittaminen.

LÄHTEET

Casey, David & Domijan, Katarina & MacNeill, Sarah & Rizet, Damien & O'Connell, Declan & Ryan, Jennifer 2017: The Persistence of Sperm and the Development of Time Since Intercourse (TSI) Guidelines in Sexual Assault Cases at Forensic Science Ireland, Dublin, Ireland. Dublin. Journal of Forensic Sciences.

Ekblom, Katarina 2017: Näkökulmia seksuaalirikostutkimuspakkauksen näyttöarvoon tutkinnassa ja oikeudessa. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Helsingin käräjäoikeus 2016: tuomio 16/129302.

Helsingin hovioikeus 2017: tuomio 17/123244.

Helsingin käräjäoikeus 2018: tuomio 18/147930.

Hemmer, Samuli 2021: rikoskemisti. Asiantuntijalausunto. Sähköposti 29.3.2021.

Joki-Erkkilä, Minna & Tuomisto, Sari & Seppänen, Mervi & Huhtala, Heini & Ahola, Arja & Rainio, Juha & Karhunen, Pekka 2014: Clinical forensic sample collection techniques following consensual intercourse in volunteers - cervical canal brush compared to conventional swabs. Journal of Forensic and Legal Medicine.

Korjamo, Riina 2020: Seksuaalirikoksen uhrin tutkiminen Seri-tukikeskuksessa. Lääkärilehti 2020:46.

Korkein oikeus 2019:55.

Laitinen, Riikka & Metsäpelto, Leena & Honkanen, Virpi & Koivuranta-Vaara, Päivi Tiina & Mäki, Reen, Tommi & Sajantila, Antti & Sulkava, Raili & Virtanen, Antti & Kauppila, Riitta 2014: Oikeuslääketieteellinen näytteenotto Suomessa. Tampere. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Lönnroth, Kaarle & Saukoniemi, Teemu & Springare, Sanna & Rantaeskola, Satu 2014: Etsintä. Teoksessa: Satu Rantaeskola (toim.) 2014: Pakkokeinolaki Kommentaari. Tampere. Juvenes Print.

Metsämuuronen, Jari 2001: Laadullisen tutkimuksen perusteet. Helsinki. International Methelp Oy.

Määttä, Tapio & Paso, Mirjami 2019: Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan. Helsinki. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunta.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011: Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Oy Yliopistokustannus.

Pirkanmaan käräjäoikeus 2020: tuomio 20/113673.

Suttiposit Papanu 2019: Forensic Spermatozoa Detection. The American Journal of Forensic Medicine and Pathology 2019:40.

Unkila-Kallio, Leila & Vuori-Holopainen, Elina 2016: Naispuolisen seksuaalirikosuhurin somaattinen tutkiminen. Lääketieteellinen aikakauslehti Duodecim 2016:132.

Wallenius, Miki 2020: Poliisi koulutti Jallu-koiran vainuamaan sperman jäämiä – seksuaalirikosten tutkiminen vauhdittuu eritekoirien avulla. Artikkel. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-11677316> Luettu 13.05.2021.

LIITE 1: HAASTATTELUIDEN ALUSTAVA KYSYMYSKÄYTTÖ

- Millainen tausta sinulla on seksuaalirikosten parissa?
- Onko tapauksissasi käytetty todistusaineistona oikeuslääketieteellisiä seksuaalirikosnäytteitä?
- Millaisia todistusteemoja seksuaalirikosnäytteillä on oikeudessa?
- Millaisena näet seri-näytteiden näyttöarvon eri todistusteemojen suhteen?
- Millaista muuta näyttöä seksuaalirikosesitutkinnassa pitäisi selvittää ajatellen seri-näytteiden todistusteemoja ja näyttöarvoa?
- Koetko, että poliisi ymmärtää seri-näytteiden todistusteemat ja näyttöarvon? Eli onko esitutkinnassa esimerkiksi joskus nojaututtu liikaa seri-näytteiden näyttöarvoon, eikä tutkinnassa ole hankittu tarpeeksi muuta todistusaineistoa?
- Voitko kertoa esimerkkitapauksen/-ia, joissa seri-näytteiden käyttö todisteena olisi onnistunut tai epäonnistunut?